

Kulturformidling 2008–2012

Prosjektoversikt

Program
Kulturell verdsetting – KULVER

Om programmet

Kulturell verdsetting – KULVER

Programmet Kulturell verdsetting (KULVER) er Norges forskningsråds program for kulturforskning for perioden 2008 til 2012. Målet med programmet har vært å styrke og videreutvikle kulturforskningen, og få fram forskning om hvordan kulturelle uttrykk og fenomener tilskrives verdi og hvordan kulturell verdi endres, forskyves, overføres, tegnes og bestrides gjennom dynamiske prosesser. Programmet har fokus på estetisering/estetiske praksiser. Innenfor disse rammene har programstyret ønsket forskning på følgende områder: Kunstfeltene, hverdagslivet, kunnskaps- og vitensformer, kulturarv og minnepolitikk, identitetsdannelser og interaksjonen mellom kunstfeltene og andre praksisfelt.

Programmet har utgitt en antologi, *Assigning Cultural Values* (Peter Lang 2013). Boka er redigert av Kjerstin Aukrust og inneholder 13 artikler fra KULVER-prosjektene. Bokas temaer er vitenskapens kulturelle og estetiske verdsetting, kjønn og seksualitet, konstruksjon av estetisk verdsetting, stedets estetikk og kulturell verdsetting i museer.

Mer informasjon: <http://www.forskningsradet.no/kulver>

Innhold

Veien, reisen og landskapet, side 5
Dyr som ting og dyr som tegn, side 8
Innsiden ut, side 11

Kunstnarisk verdiskaping, side 15
Det moderne materialet *par excellence*, side 18
Ibsen mellom kulturer, side 20
Verdien av tid i tidligmoderne engelsk litteratur, side 22
Kulturell verdsetting av lyd, side 24

Hva er galt med moderne ruiner? side 27
Europa på utstilling, side 30
Identitet, grenser og estetikk i kulturhistoriske museer, side 33
Grensens estetikk, side 36

Sanselig religion, side 39
Muslimsk fromhetspraksis i diaspora, side 42

Forhandlinger og strid, side 45
Å være sammen: Intimitetens offentlige iscenesettelser, side 48
Kunnskapsestetikens tvetydige kjønn, side 50

Forord

I dette heftet presenteres de 17 prosjektene som har mottatt bevilgning fra KULVER-programmet i perioden 2008–2012. De ble innvilget gjennom to utlysninger og startet i henholdsvis 2008 og 2010.

Prosjektene har tatt opp et bredt spekter av problemstillinger som belyser kulturell verdsetting og estetisering og viser bredden i programmets tematiske innretning og forskningsområder. Forskningen i programmet har hatt tyngdepunkt i humaniora, og omfatter studier av identitetsdannelser, kulturarv, minnepolitikk og kunstfeltet. Globale perspektiver, kulturmøter og det flerkulturelle har blitt tematisert, likeledes medier og teknologi, religion, hverdagsliv og forholdet natur – kultur. Kjønnsperspektiver er også belyst, og flere prosjekter har hatt en historisk dimensjon.

Tekstene i heftet er skrevet av prosjektlederne, og Forskningsrådet har bare foretatt en lett redigering. Kjerstin Aukrust har bistått med dette redigeringsarbeidet. Under hvert prosjekt er det bare tatt med et utvalg på fem publikasjoner. Det må også tilføyes at flere prosjekter ikke er avsluttet når dette heftet trykkes våren 2013, og det vil derfor komme flere publikasjoner og andre resultater fra prosjektene i tiden framover. Dette heftet gir følgelig ingen fullstendig oversikt over resultater fra prosjektene, men kun en kortfattet presentasjon og en oversikt over utvalgte publikasjoner pr. nå fra hvert prosjekt.

En liste over prosjektene finnes til slutt i heftet, sammen med en oversikt over programstyrets medlemmer og administrasjonen i Forskningsrådet.

Veien, reisen og landskapet

Veien og landskapet er intimt forbundet. Slik veien har omdefinert landskapet, har 1800-tallets landskapsforståelse påvirket veibyggingen.

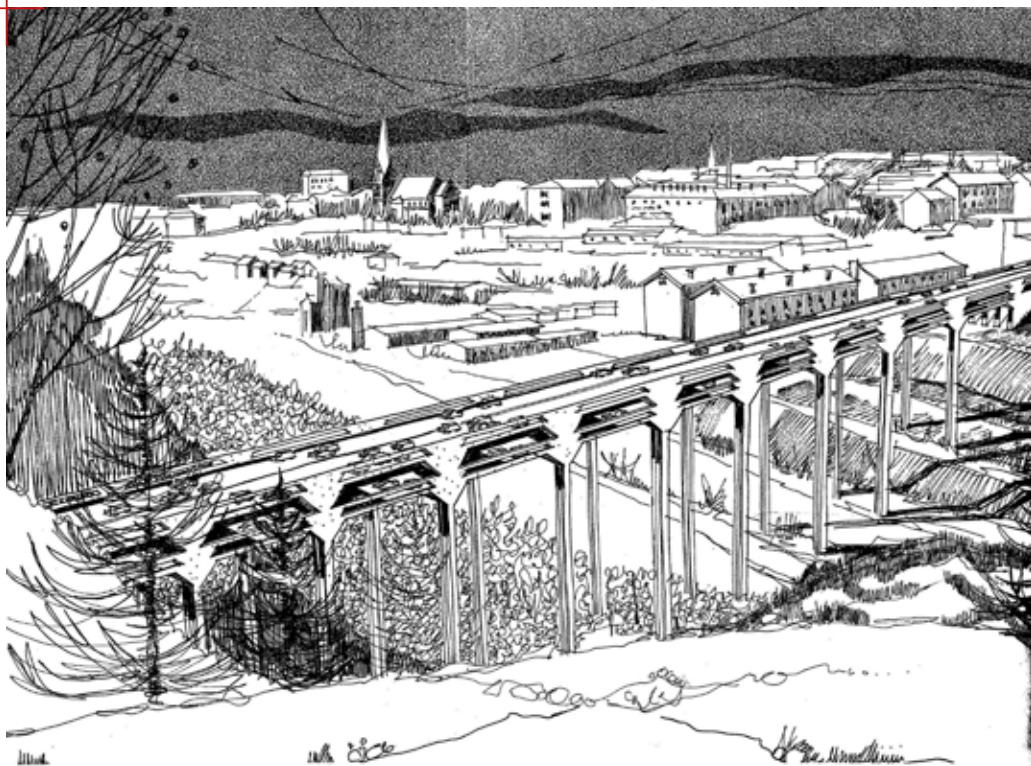
Prosjektet *Routes, Roads and Landscapes: Aesthetic Practices en route, 1750–2015* har studert det moderne landskapets estetisering. Med utgangspunkt i et mangfoldig empirisk materiale har vi undersøkt hvordan landskapet – og da særlig det norske landskapet – gradvis kom til å bli betraktet som et estetisk fenomen og tilskrevet estetisk verdi. At det skjer et slikt skifte i den moderne periode, er godt kjent i landskaphistorien. Det som er mindre studert, er hvordan denne endringen foregikk; hva som drev den og hvilke utslag den fikk. Routes-prosjektet har studert ett aspekt ved denne prosessen, nemlig forholdet mellom veien, reisen og landskapet.

Gjennom eksempler som spenner fra 1700-tallets kongereiser til 1800-tallets vei- og jernbaneutbygging og videre fram til det tjuende og tjuelførste århundrets motorveier og turistruter, har vi forsøkt å svare på et todelt forskningsspør-

mål: Hvordan har ferdselsformer og ferdselsårer innvirket på moderne landskapsforståelse og landskapsrepresentasjon? Og hvordan har denne historisk konstituerte landskapsforståelsen i sin tur påvirket ferdselen gjennom landskapet?

Veibyggning og den «vaagnende Natursans»

Da vi begynte prosjektet, var hypotesen at veier og andre ferdselsårer på et eller annet vis hadde innvirket på den moderne landskapsforståelsen. Materialet vårt har bekreftet mistanken. Historien om det norske landskapet er i høy grad en vei- og jernbanehistorie – en fortelling om hvordan landskapet er blitt sett, av hvem, og fra hvor. Den Norske Turistforening er et godt eksempel. Opprettet for å «lette Adgangen til Steder, der i sær Grad udmærke sig ved Naturskjønhed» var DNT en viktig pådriver for veibygging i siste halvdel av 1800-tallet. Studerer man Turistforeningen, blir det tydelig at det Ernst Sars kalte 1800-tallets «vaagnende Natursans», ►►

Motorveibro over Alnabru, fra Transportanalysen for Oslo-området (Oslo: Oslo byplankontor 1965). Copyright: Oslo kommune.

Waarstigen, fra *Norske Reise Anno 1733. Beskrivelse af Kong Christian 6. og Dronning Sophie Magdalenes Rejse til Norge 12. Maj – 23. September*, faksimile (København: Poul Kristensens forlag, 1992). Foto: Arthur Sand. Copyright: HM Dronningens Håndbibliotek, København.

ikke var et løsevet mentalitetshistorisk fenomen, men del av en kommunikasjonsrevolusjon som åpnet det norske landskapet på nye måter.

En mer overraskende oppdagelse var at veien og landskapet så til de grader er gjensidig forbundet. Det gikk etter hvert opp for oss at det ikke bare er slik at veien omdefinerte landskapet, men like mye at landskapet – eller nærmere bestemt den nye landskapsforståelsen som vokste fram tidlig på 1800-tallet – innvirket på planleggingen og byggingen av veier og andre ferdselsårer.

Etter å ha studert generalveiiintendant Peder Ankers chausséer fra omkring 1800, jernbanedirektør Carl Abraham Pihls jernbanetraséer fra 1860-tallet, Albert Fenger-Kroghs ringveiprojekt fra omkring 1900 eller *Transportanalysen for Oslo* fra 1964, kan vi konstatere at vei- og jernbanebygging i det nittende og tjuende århundret slett ikke var en isolert,

teknokratisk øvelse, men en praksis midt i kulturen, sterkt påvirket av den «vaagnende Natursans». Et eksempel fra nyere tid finner vi i Vegvesenets prestisjeprosjekt *Nasjonale turistveger*, der den moderne bilturismen blir iscenesatt i pakt med 1700-tallets sublim landskapsideal.

Estetisering i materiell og sosial praksis

Routes-prosjektets viktigste oppdagelser dreier seg om dette årsakssamvirket. Vi har forsøkt å gripe endringene i den moderne landskapsforståelsen ikke som et isolert estetisk fenomen, men som del av en rekke sosiale, økonomiske og teknologiske endringer. Framgangsmåten har spent fra nitid arkivarbeid til estetisk teori, og fra studier av landskap, landskapsmaleri og arkitektur til nærlesning av turistguider og plandokumenter.

Prosjektet består av flere delstudier med til dels svært forskjellig empiri og tilnærming. Felles for dem alle er imidlertid

Routes, Roads, and Landscapes: Aesthetic Practices en route, 1750–2015

Prosjektleder: Professor *Mari Hvattum*

Institusjon: Institutt for form, teori og historie, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo

Prosjektmedarbeidere

Professor *Mari Hvattum*, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO) (prosjektleder); Professor *Brita Brenna*, Universitetet i Oslo, IKOS (forsker); Seniorforsker *Beate Elvebakk*, Transportøkonomisk institutt (forsker); Dr. *Janike Kampevold Larsen*, AHO, (post-dok); *Even Smith Wergeland*, AHO (stipendiat); *Torild Gjesvik*, UiO, IKOS (stipendiat); Førsteamanuensis *Lars Frers*, Technische Universität Darmstadt (gjesteforsker); Associate professor *Vittoria Di Palma*, Columbia University, NY (gjesteforsker)

Samarbeidspartnere

Universitetet i Oslo (Institutt for kulturstudier og orientalske språk, IKOS) og Transportøkonomisk institutt (TØI); Statens vegvesen / Vegdirektoratet; Norsk Vegmuseum; Norsk Jernbanemuseum; Nasjonalmuseet, seksjon for arkitektur; Professor *Charlotte Klonk*, Humboldt-Universität zu Berlin (biveileder for Routes-stipendiat); Professor *Tim Cresswell*, Royal Holloway, University of London (biveileder for Routes-stipendiat); Ph.D.-stipendiat *Marie-Theres Fojuth*, Humboldt-Universität zu Berlin (Yggdrasilforsker); Ph.D.-stipendiat *Kristina Skåden*, UiO, IKOS («adoptivforsker»)

Utvalgte publikasjoner

Hvattum, Mari, Brita Brenna, Beate Elvebakk, og Janike Kampevold Larsen (red.). *Routes, Roads and Landscapes*. Farnham: Ashgate, 2011, 2. opplag 2012.

Larsen, Janike Kampevold og Nina Frang Høyum (red.) *Utsikter. Norge sett fra Veien 1733–2020 / Views. Norway seen from the road 1733–2020*. Oslo: Press forlag, 2012.

Brenna, Brita. «Clergymen Abiding in the Fields: The Making of the Naturalist Observer in Eighteenth-Century Norwegian Natural History.» *Science in Context* 24, no. 2 (2011): 143–166.

Hvattum, Mari. «Panoramas of Style: Railway Architecture in Nineteenth Century Norway.» *Journal of the Society of Architectural Historians* 70, no. 2 (2011): 190–209.

Larsen, Janike Kampevold (gjestered.). 'Scape Magazine: *Landscape Architecture and Urbanism*, nr. 1(2010), særnummer om veier og landskap.

Andre resultater

I samarbeid med ulike museer og institusjoner har prosjektet produsert flere utstillinger og bidratt til faglige antologier, årbøker og tidsskrifter. Gjennom kronikker, intervjuer, foredrag og seminardeltagelse har prosjektet dessuten drevet utstrakt formidlingsvirksomhet, nå sist i forbindelse med Nasjonalmuseets store utstilling *Utsikter. Norge sett fra veien 1733–2020*, med tilhørende katalog (2012). Prosjektet har arrangert fire internasjonale konferanser og en rekke mindre seminarer og symposier.

Nettside: <http://routes.no>

at de undersøker hvordan estetiseringsprosessene nedfeller seg, ikke bare i tekst og diskurs, men også i materiell og sosial praksis. Prosjektet har medført en utstrakt endevending av historisk materiale – mye av det temmelig ukjent og ubeskrevet. En viktig del av prosjektet har dermed bestått i å grave fram glemte empiri og se etter nye sammenhenger i det historiske materialet.

Fra kongelige reisebeskrivelser til Nasjonale turistveger

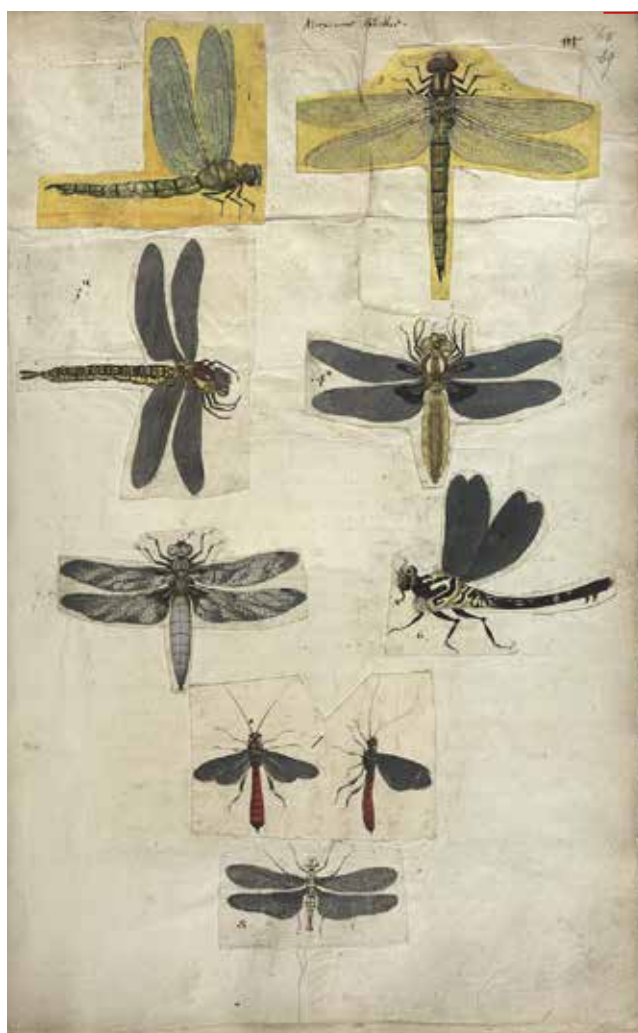
Vi har i hovedsak konsentrert oss om fem case-studier:

- 1) kongelige reiser og reisebeskrivelser i Norge på 1700-tallet (kulturhistoriker Brita Brenna);
- 2) veimotiver i norsk 1800-tallsmaleri og -fotografi (kunsthistoriker Torild Gjesvik);
- 3) 1800-tallets jernbanelandskap (arkitekturhistoriker Mari Hvattum og historiker Marie-Theres Fojuth);
- 4) estetiske idealer i etterkrigstidens veiplanlegging (veiforsker Beate Elvebakk og kunsthistoriker Even Wergeland);
- 5) *Nasjonale turistveger* (litteraturviter Janike Kampevold Larsen og sosiolog Lars Frers). I tillegg har vår affilierte stipendiat ved IKOS (UiO), Kristina Skåden, arbeidet med norsk veiplanlegging på 1930-tallet, særlig forholdet Norge – Tyskland. Selv om vi har arbeidet hovedsakelig med et norsk materiale, har prosjektet et omfattende internasjonalt nettverk som har bidratt til Ph.D.-veiledning og til konferanser, seminarer og publikasjoner.

Dyr som ting og dyr som tegn

Standardisering og synliggjøring av dyr

Hvordan er levende dyr blitt formidlet og forstått i vestens kultur? Prosjektet har undersøkt dyrene som ting, slik som utstoppede dyr, og som tegn, slik dyrene framstår i skrift, tale og bilder.

Mikrofauna. Thomas Moffet, *Theatrum insectorum*. Copyright 2011 the British Library Board; all rights reserved. Sloane MS 4014, f.68.

Vi har analysert prosesser som gjør dyr til ting eller tegn ved å velge ut sentrale steder og institusjoner hvor slike omforminger foregår, slik som det naturhistoriske museet og den zoologiske hagen. Periodene vi har arbeidet med, går fra tidlig moderne tid, det vil si fra slutten av 1500-tallet, til i dag, med nedslag i 1600-tallet, tidlig 1900-tall og vår egen samtid. Dyrene vi har interessert oss for, har vært ville dyr, pattedyr og insekter. Geografisk har vi hentet materiale fra England, Tyskland, Sverige og Norge.

Insektenes skjønnhet i mikroskopet

I dagens medier får insekter stort sett bare oppmerksomhet hvis de stikker oss (mygg, knott og veps), eller hvis de forsvinner (bier). Insektenes skjønnhet er sjelden noe vi fordyper oss i, med unntak av sommerfuglene. Men hva skjedde da insektkroppene kom til syne under mikroskopet? Og ikke minst, hvordan ble insektene beskrevet og verdsatt, og hvordan knyttet formidlingen av insektene seg til kulturen utenfor vitenskapsmannens arbeidsrom? Dette har Adam Dodd undersøkt i prosjektet «Mikrofauna i Europa i tidlig moderne tid».

Siden utførlig kunnskap om insektenes anatomi, adferd og habitat har vært avhengig av mikroskopet, kan vi si at insektene er moderne dyr. Når vi ser på hvordan insektenes liv er blitt formidlet, viser det seg at vitenskapsmenn som studerte insekter har menneskeliggjort dem i tekst og bilder. Britiske insektforskere skrev at insektene tilhørte en egen verden, en «insektverden», og dette bildet kan følges gjennom fire hundre år. Dette er et eksempel på at når mennesket ser et dyr, vil det forsøke å forstå dyret ved hjelp av allerede eksisterende individuelle og kulturelle forestillinger.

På 1600-tallet ble mikrofauna gjort synlige, for publikum i språk og bilder som skulle vekke beundring og vise insektenes betydning. Det handlet om å lage en felles orkestrering av en ny visuell erfaring, å etablere en retorikk som kunne overbevise publikum om at disse ofte usynlige kreene hadde en betydning: Naturens ørsmå vesener ble beskrevet som storslåtte. De var estetiske uttrykk for naturens/ Guds makt – og representasjoner av insekter ble estetisert slik at naturobjektene ble tilført kulturell verdi.

Dyrebiografier på museum

Millioner av døde dyr og deler av dyr blir tatt vare på i de naturhistoriske museene. Men hvordan er dyrene kommet fra naturen og inn i museet? Og hvilke fortellinger er forsvunnet i prosessen som har omformet dyrekroppene vi ser i montrene fra å være individer til å bli artsrepresentanter? I prosjektet «Dyrebiografier – om dyrs unaturlige historie» har Liv Emma Thorsen undersøkt innsamlingshistoriene til fire pattedyr i Göteborgs Naturhistoriska Museum, en gorilla, en hvalross, en tonkinmakak og en afrikansk elefant. De viser at dyrene dels er samlet inn på museets initiativ, dels er de kommet dit ved dramatiske tilfeldigheter. Museet kjøpte dyr fra kjente europeiske taksidermifirmaer, dyr som var blitt laget for å være didaktiske objekter.

Rundt 1900 ble det sendt en strøm av dyreskinn og skjeletter fra europeiske jegere i Afrika og Asia til Europa, rester av dyrekropper som så ble preparert og montert for salg i europeiske verksteder. Dette var blant annet mulig fordi jegerne allerede i felten behandlet de drepte dyrene med det for øyet at de senere skulle kunne utstoppes. Det ble tatt nøyaktige mål av kroppene til bruk for taksidermistene, skinnene ble behandlet med kjemikalier, funnsted- og dato notert. Dyrebiografiene belyser interne forhold knyttet til profesjon og kunnskap, og de knytter museet sammen med samfunnet og kulturen utenfor. Mange av de utstilte dyrene i museet er gamle preparater med historier som dokumenterer en innsamlingspraksis som er ulovlig i dag; en problematisk museumsnatur. Samtidig er dyrene uttrykk for en vilje til å fastholde naturens estetikk og å utsette forgjengeligheten ved hjelp av taksidermistens ekspertise.

Museumsmonteret styrer blikket

I museet er dyrene plassert i glassmontre for å beskytte dem mot støv. Vi kan si det så sterkt som at utstillingsmonteret, glassveggen mellom publikum og de utstilte gjenstandene, definerer og skaper det offentlige museet. Tingene ble synlige for publikum, men utenfor rekkevidde. Men, spør Brita Brenna i prosjektet «Naturhistoriske museers poetikk omkring 1900», hvordan styrer museumsmonteret blikket vårt, og hvordan innvirker det på vår forståelse av dyret bak glasset? Hva slags natur skaper museumsmonteret?

Monteret ble tatt i bruk samtidig med at naturhistoriske samlinger ble systematisert på en ny måte. Dubletter ble tatt ut og satt på magasin; eksemplaret i monteret fikk en ny didaktisk betydning, det skulle være en eksemplarisk illustrasjon av arten. Dyrene skulle monteres så korrekt og vakkert som mulig, å gå fra monter til monter skulle være en både instruktiv og estetisk opplevelse for den besøkende. Sammen med monteret var det utstoppede dyret redskaper for å gjøre naturen vitenskapelig. ▶▶▶

Dyr som ting og dyr som tegn. Standardisering og synliggjøring av dyr

Prosjektleder: Professor Liv Emma Thorsen

Institusjon: Institutt for kulturstudier og orientalske språk, Universitetet i Oslo

Prosjektmedarbeidere

Liv Emma Thorsen, Institutt for kulturstudier og orientalske språk, UiO; postdoktorstipendiat Adam Dodd, Institutt for kulturstudier og orientalske språk, UiO; doktorgradstipendiat Guro Flinterud, Institutt for kulturstudier og orientalske språk, UiO; Brita Brenna, Institutt for kulturstudier og orientalske språk, UiO; Siv Frøydys Berg, Nasjonalbiblioteket

Samarbeidspartnere

Karen Rader, Virginia Commonwealth University, VA; Brian Ogilvie, University of Massachusetts Amherst, MA; Nigel Rothfels, University of Wisconsin–Milwaukee, WI; Henry McGhie, The Manchester Museum, GB; Bryndís Snæbjörnsdóttir, Konsthögskolan Valand, Göteborgs Universitet, Sverige; Mark Wilson, University of Cumbria, GB; Alberti, Samuel, The Royal College of Surgeons of England, GB; Harriet Ritvo, MIT School of Humanities, Arts, and Social Sciences, MA; Tosi, Alessandro, Università di Pisa, Italia

Utvalgte publikasjoner

Thorsen, Liv Emma, Karen Rader, og Adam Dodd. *Animals on Display. The Creaturely in Museums, Zoos, and Natural History*. Penn University Press. Utkommer i oktober 2013.

Thorsen, Liv Emma. «A Supreme Elephant. Movement, Materiality and Mentalities.» *Ethnologia Europea* 42, nr.1 (2012): 5–21.

Dodd, Adam. «Minding Insects: Scale, Value, World.» I *The Management of Insects in Recreation and Tourism*, red. R. H. Lemelin, 23–36. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

Flinterud, Guro. *A Polyphonic Polar Bear. Animal and Celebrity in Twenty-first Century Popular Culture*. Ph.D.-avhandling, UiO, 2012.

Brenna, Brita. «Monterhistorier.» I *Festskrift til Axel Christophersen*. Trondheim: Tapir forlag, 2013.

Andre resultater

Utstilling: «Animal Matters», Galleri Sverdrup, UiO, 11.05 – 24.08.2012.

Nettside: www.hf.uio.no/ikos/forskning/prosjekter/dyrsomting/

Dyrekjendisen Knut

Hva er egentlig en dyrekjendis, spør Guro Flinterud i sin analyse av isbjørnen Knut, i prosjektet «Dyrekjendiser». Mange stemmer gir gjenklang i denne isbjørnen, et vidt symbolinnhold som var, og fortsatt er, knyttet til bjørnen som ble flasket opp i Berlin Zoo. Prosjektets hensikt er å se på hvordan den tilsynelatende overfladiske tabloidhistorien om en søt isbjørnunge rommer et nett av fortellinger om vår samtidskultur, fra mediekonsumpsjon til miljøengasjement og fritidsvaner.

Ved å gå inn i et utvalg fortellinger om isbjørnen Knut, undersøker prosjektet dyrs rolle i dagens kultur, og foreslår at dyr, eksemplifisert ved Knut, har en større påvirkningskraft på den menneskelige kulturen enn det man ofte tenker seg. I kraft av å være i en dyrehage var Knut underlagt menneskenes makt, men hans søthet og senere hans kommunikasjon med publikum i dyrehagen gjorde at han trigget menneskers interesse i en videre forstand. I mediene ble han fremstilt som en barnestjerne, først søt og uskyldig, så en problematisk tenåring. I denne fortellingen ble han et symboldyr for dyrehagemotstandere.

Blant fansen forble han derimot en slags kamerat, og basert på dyrepassernes uttalelser så de Knuts atferd ikke som et problem, men som tilpasning til en spesiell situasjon. Ved å avdekke dette store innholdsmessige spennet i hva det er å være glad i dyr i dagens kultur, kommer vi nærmere en forståelse av hvorfor dyrehager i økende grad kritiseres og må rettferdiggjøre sin eksistens, samtidig som de er verdens mest besøkte underholdningsinstitusjoner.

Beholder for forestillinger

Gjennom dette prosjektet har vi fått kunnskap om hvordan dyr blir gjort til noe: til vitenskapelige objekter, til didaktiske objekter, til estetiske objekter, til celebriteter, til kjæledegger, til symboler for politiske bevegelser, til uttrykk for utopier og til angstfylte skremmebilder. Samtidig har vi villet fastholde at dyr ikke bare er symboler, metaforer eller estetiske uttrykk. Dyr har vært og er i dag nyttige beholdere for våre forestillinger. I siste instans er de seg selv, dyr.

Makrofauna. Den afrikanske elefanten i Göteborgs Naturhistoriska Museum.
Foto: Anders Larsson.

Innsiden ut

Nye bilder og nye forestillinger om kroppen

Hvilken trafikk mellom vitenskap og kultur foregår når kroppens innside blir til bilder? Hvordan påvirker kulturelle verdier bildene av kroppens biologi, og hvordan virker bildene inn på kulturelle forestillinger om kroppen?

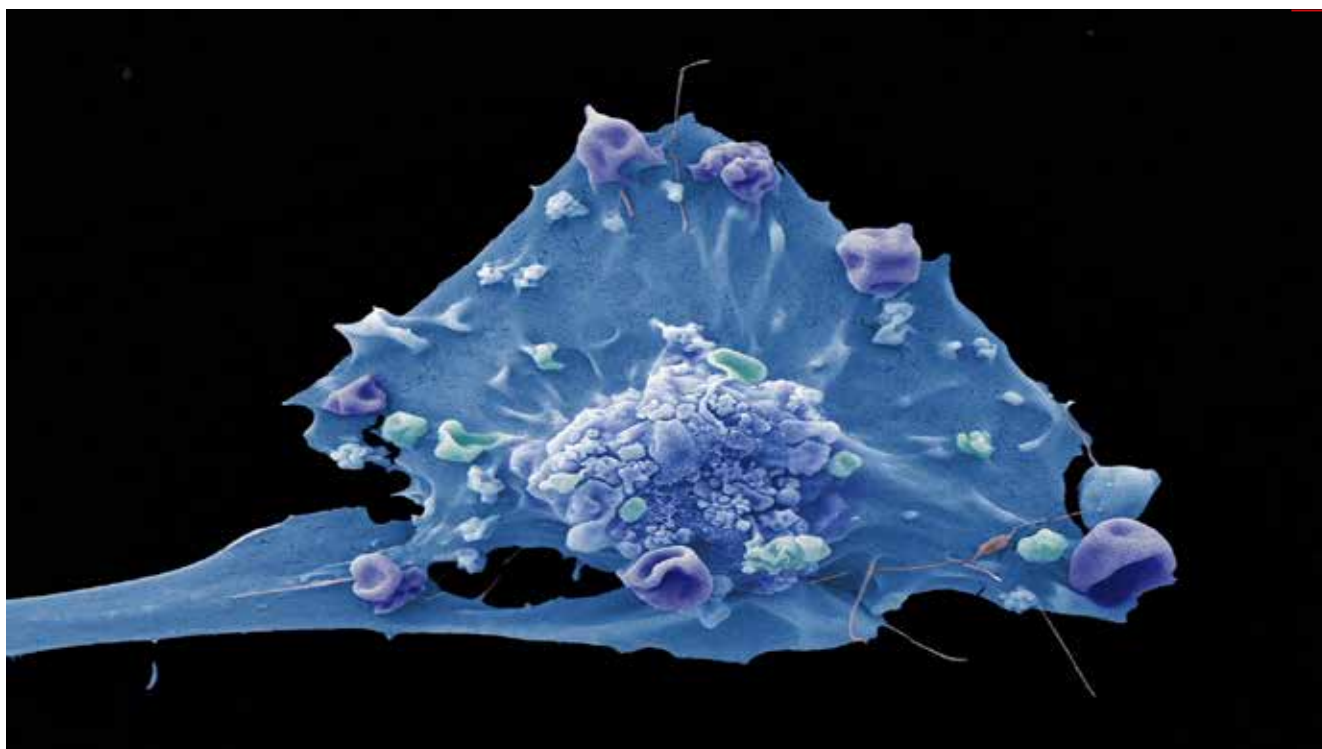
Prosjektet er tverrfaglig og studerer medisinske bilder fra kroppens innside. Dette er bilder av fenomener som er usynlige for det menneskelige øyet, men som ved hjelp av elektronmikroskop med enorm forstørrelse og innebygget fototeknikk fremstår som tradisjonelle fotografier. Slike bilder fra kroppens innside var tidligere kun tilgjengelige innenfor forskning og medisinsk praksis, mens det i dag lanseres fargesprakende, digitale bilder av kroppens ørsmå detaljer i alle typer media. Bildene brukes i opplysningsvirksomhet, for eksempel om assistert befruktning og kreftbehandling, i populærvitenskap, og de har også funnet veien til reklame og kunst.

Biokunst er i dag et etablert felt innen kunstnerisk virksomhet og har generert en rekke samarbeid mellom kunstnere og forskere, noe som igjen har ført til utstillinger både i vitenskaps- og kunstmuseer. Til sammen gir dette allmenn tilgang til et stort og variert materiale for nye kulturelle forestillinger om hvordan kroppen er bygd opp og hvordan den fungerer.

Cellene blir forståelige

Prosjektet har studert vitenskapelige bilder og forestillinger om kroppen i ulike kontekster: i laboratorier, i medisinsk praksis på fertilitetsklinikker, og på kunst- og vitenskapsmuseer. Vitenskapelige bilder og bildeteknikker brukes ikke bare innen forskning, men er blitt uunnværlige i mange typer medisinsk praksis. Bildene anvendes også i informasjonsmateriale for å illustrere sykdommers forløp og medisinsk behandling eller for å informere om ny forskning.

Innenfor assistert reproduksjon er både utvikling av metodene og gjennomføring i praksis avhengig av at man kan se egg- og sædceller i mikroskop. I fertilitetsklinikken får også pasientene se sine egne celler, og ved noen klinikker får pasientene bilder av egne embryo med seg hjem. Bildene bidrar til at celler materialiseres; det vil si at celler forvandles fra abstrakt teori om hvordan organisk vev er bygget opp til å fremstå som identifiserbare gjenstander. ►►

Stillbilder fra «Det gode, det sanne og det vakre». Copyright © 2012 1001 Films.

Bearbejdede bilder

Feltarbeid ved et billedlaboratorium har gitt kunnskap om hvordan cellebilder produseres og brukes av forskere, og hvordan studenter tilegner seg et profesjonelt blikk. Innsikt i produksjonsprosessen forteller om bildenes sannhetsverdi – det vil si hvilke elementer som synliggjøres, hva som forblir usynlig, og hvor virkelighetsnære bildene er. I media omtales gjerne vitenskapelige bilder som en slags *snapshots* fra kroppens indre. Men følger man prosedyrene i et billedlaboratorium, ser man at mikroskopibilder baserer seg på vev som er tatt ut av kroppen og bearbejdet for mikroskopering gjennom prosesser som kan ta flere uker. Fargeleggingsteknikker benyttes for å få detaljer til å lyse opp under mikroskopet og for å skille ulike elementer fra hverandre.

Resultatet er detaljrike og fargesprakende bilder – muliggjort ved forskernes bearbejding og de ulike bildeteknikkenes mediering. Kompetanse oppøves gjennom praksis der studenter og forskere lærer å identifisere celler og cellekjerner, døde og levende celler. For å identifisere ulike celletyper og elementer inne i en celle må man vite hva man skal se etter. Det profesjonelle blikket blir formet i en vekselvirkning mellom forskerens forkunnskap og observasjonene i mikroskopet, og

i denne vekselvirkningen mellom å vite og å oppdage bidrar forkunnskapen til utformingen av forskningsobjektene.

Portrett av en celle

I prosjektet har vi blant annet fokusert på hvordan billedredigering følger etablerte tradisjoner for hvordan et bilde skal se ut. En populær sjanger er portrettlike bilder av celler der en enkelt celle avbildes mot en mørk eller nøytral bakgrunn. Portrettet er en kjent sjanger i kulturen som både bildeprodusenter og de som ser på bildene vi referere til, eksplisitt og implisitt, i produksjon og tolkning av bildene. Det gjelder spesifikke kriterier for bruk av farger, skyggelegging, innramming etc. Portrettet er en kjent sjanger som gjør bildene gjenkjennbare og lettere å tolke når innholdet er nytt og ukjent. Samtidig er det en stil som vektlegger å få fram det spesielle og unike ved hvert enkelt individ. I bilder innenfor denne tradisjonen fremstår hver enkelt celle som en avgrensbar enhet og med en eksistens uavhengig av menneskekroppen.

Tidligere forskning har vist hvordan Lennart Nilssons bilder av fosterutviklingen har bidratt til at man ikke lenger ser på mor og foster som en og samme kropp. Fosteret forstås som et separat individ allerede fra et tidlig tidspunkt i utviklingen,

Wellcome: Bilde fra Wellcome Image Awards. Copyright Wellcome Trust.

og utviklingen innen bildeteknologi, spesielt ultralyd, har forsterket en slik kulturell endring i forståelsen av fosteret. Nilssons bilder viser fostere ute av kontekst, og på samme måte bidrar dagens cellebilder til at hver enkelt celle fremstår som individuell og uavhengig av kroppen. Slik tingliggjøres kroppens celler. De forvandles til gjenstander man kan forestille seg inne i kroppen og bidrar til en oppfatning av egg- og sædceller som en ressurs som kan nyttiggjøres en eller annen gang i livet. Visuelle fremstillinger av menneskelig reproduksjon – hvordan barn blir til – knytter reproduksjonen til celler og ikke til kropper.

Det unike premieres

Når biomedisinske bilder finner veien til offentlige utstillinger, utfordres ofte de etablerte skillene mellom kunst, vitenskap og populærkultur. Som en del av prosjektet har vi også studert konkurranser for vitenskapelige bilder hvor vinnerbildene stilles ut på museer eller vises på nettutstillinger. I kriteriene for å kåre de beste bildene fremheves estetikk, vitenskapelighet og evne til å vise noe unikt. I praksis kan det være vanskelig å skille disse kriteriene fra hverandre. I vurderingene fremstilles estetikk som synonymt med vakkert, og som noe som legges til, eller nærmest utenpå, det vitenskapelige.

Blant forskere mener man at effekter som farger og kontraster brukes for å synliggjøre og tydeliggjøre de detaljene som er viktige for forskningen, og i utstillinger slik som Wellcome Image Awards i London legger arrangørene vekt på at bildene er forskningsprodukter og ikke kunst. Men for publikum presenteres bildene på samme måte som utstillingspraksis ved moderne kunstgallerier, og bildene bruker gjenkjennelige konvensjoner fra den visuelle kulturen vi omgir oss med. Bildekonkurransene fremheves også i stor grad som en feiring av moderne teknologi og vitenskap, med hovedvekt på tekniske finesser og fascinerende mikrokosmiske mønstre. Utelatt fra disse fremstillingene er viktige elementer som pasienters ulike opplevelser av sin egen kropp og smerten forbundet med sykdom.

Vitenskap som kultur

Samarbeid på tvers av kunst og vitenskap er tendensen i vitenskapsmuseenes praksis. Norsk teknisk museum vant i 2012 en internasjonal pris for en utstilling om hjernen, *Mind Gap*, som var laget i samarbeid med scenekunstneren Robert Wilson. Målsettingen var å formidle vitenskap gjennom en kunstnerisk opplevelse. Utstillingsdesignet var laget med tanke på å engasjere publikum, bevisst eller ubevisst, ved å aktivere både sansene, intellektet og kroppen og slik gjøre publikum til aktører i utstillingen. Med en forståelse av vitenskap som kultur og praksis ønsket museet å lage en utstilling med utgangspunkt i hva forskerne sier og gjør i sitt daglige arbeid og formidle dette ved hjelp av kunstneriske virkemidler som kunne overraske og engasjere publikum. Ansvarlig for utstillingen er prosjektmedarbeider Henrik Treimo. Stipendiat Anja Johansen bruker utstillingen som utgangspunkt for å analysere strategier for kunstnerisk formidling av kunnskap om kroppen, der affekt og estetikk er viktige elementer.

Inside out. New Images and Imaginations of the Body

Prosjektleder: Professor Merete Lie

Institusjon: Institutt for tverrfaglige kulturstudier (KULT), NTNU

Prosjektmedarbeidere

Ph.D.-stipendiat *Anja Johansen*, NTNU, KULT; Post doc *Manuela Perrotta*, NTNU, KULT; Førstekonservator *Henrik Treimo*, Norsk Teknisk Museum, Nasjonalt Medisinsk Museum; Filmregissør *Anwar Saab*, 1001Films; Førsteamanuensis *Ulla Angkjær Jørgensen*, NTNU, Institutt for kunst- og medievitenskap; Professor *Lisa Cartwright*, University of California, San Diego, Department of Communication; Professor *Sarah Franklin*, University of Cambridge, Department of Sociology

Utvalgte publikasjoner

Johansen, Anja. «Celebrating science, awarding images:

The aesthetics and aestheticization of scientific images in the Wellcome Image Awards.» I *Assigning Cultural Values*, red. Kjerstin Aukrust, 29–49. Frankfurt: Peter Lang, 2013.

Lie, Merete. «Kjønn fra innsiden.» *Tidsskrift for kjønnsforskning* 33 (2009): 160–175.

Lie, Merete. «Reproductive images: the autonomous cell.» *Science as Culture* 21, nr. 4 (2012): 475–496.

Perrotta, Manuela. «The Study of Technoscientific Imaging in STS.» *Tecnoscienza: Italian Journal of Science & Technology Studies* 3, nr. 2 (2012):163–75.

Gherardi, Silvia og Manuela Perrotta «Doing by Inventing the Way of Doing: Formativeness as the Linkage of Meaning and Matter.» I *How Matter Matters: Objects, Artifacts and Materiality in Organization Studies*, red. P. Carlile, D. Nicolini, H. Tsoukas, A. Langley, 227–259. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Andre resultater

«Det vakre, det sanne og det gode». En film om medisinske bilder, produsert av Anwar Saab, 2012. 30 minutter. Engelsk versjon: «The Good, the True, and the Beautiful».

Nettside: www.insideoutimaging.wordpress.com/

Kunstnarisk verdiskaping

K-verdi – eit prosjekt om søppel og readymades, kunst og keramikk

Grensene mellom kunst og kunsthåndverk og mellom kunst og søppel er blitt meir flytande. Kva skjer når gamle hierarkier går i oppløysning? Kunstnarar og forskarar har i samarbeid undersøkt eit nytt terreng.

Grensene mellom søppel, ting og readymades er flytande i visuell kunst, men orda signaliserer ulik verdi. Kva dei betyr, og kvifor mange kunstnarar brukar rusk og rask som råmateriale, har stått sentralt i K-verdi sine undersøkingar og drøftingar. Vi har vore opptatt av spørsmål som: Kva har dei institusjonelle rammene å seia for skifte i status og verdi frå ting til kunst? Kva for tankesett ligg til grunn for diskusjonane om samtidskunst? Kva kan berre forgå, og kva bør takast vare på som del av kulturarven? Og korleis samla på det som er flyktig og forgjengeleg? Kan det å samle digitalt vera ei løysing?

Paradigmeskifte i kunsthåndverket

Hovudeksemla henta vi frå keramikk, ein disiplin forankra i kunsthåndverket. Basert på kunnskap om materiale og med trening i ulike teknikkar forvandlar kunsthåndverkaren råstoff til estetiske objekt av høg kvalitet. Dette er kjernen i tradisjonen som kunsthåndverkarane er opplærde i, og som tidlegare blei oppfatta som antitesen til industriproduksjon. Men med nedlegging og utflytting av den keramiske industrien i Europa, har det oppstått ein ny type postindustriell kunst og design der motsetninga industri/håndverk og industri/kunst ikkje lenger er gyldig.

Inndraginga av funne ting i heil eller øydelagd stand, og bruk av teknikkar og materiale frå industriell produksjon, var tidlegare framande for studio- eller kunstkeramikktradisjonen, men er karakteristiske for det vi i K-verdi har kalla «det utvida keramikkfeltet». Denne tendensen var lite omtalt i internasjonal faglitteratur før vi gjorde den synleg gjennom artiklar, seminar og utstillingar, og vi meiner å kunna slå fast at den representerer eit paradigmeskifte i kunsthåndverket. At synspunktet vårt har vunne fram i fagmiljøet kan vi sjå av dei norske musea sine innkjøp dei siste åra, og i etablering av forskingsprosjekt med liknande tema ved utanlandske kunsthøgskular som vi har samarbeidd med.

Tenkja gjennom materialet

Det særlege med K-verdi er at forskingsgruppa var sett saman av både kunstnarar og akademikarar. Kunststipendiatane si forskning har handla om å tenkja *gjennom* materialet, ikkje om eller for. K-verdi sine resultat er såleis ikkje berre skrivne tekstar, men også fysiske kunstverk. Kunstnarane sine refleksjonar rundt eigen praksis utgjer eit originalt bidrag til diskusjonen om skilnadene mellom kunstnarleg og vitskapleg forskning.

Det kunstnarlege materialet, der bruken av masseproduserte ting og de- og rekonstruerte keramiske fragment er sentral, lærte oss at ting alltid peikar tilbake på sitt tidlegare liv. Dei ber med seg forteljingar om ulike typar arbeid og sosiale ritual eller meir personlege minne. Dei vitnar om endringar i produksjonsformer, smak og verdier. Og ikkje minst tener dei som symbol på den bruk og kast-holdninga som har vunne fram med overproduksjon og velstandsauke.

Frå søppel til kunst

Det blei difor raskt klart for oss at å forstå keramikarane sin bruk av ting utelukkande i lys av tradisjonen frå Marcel Duchamp og hans konsept om readymades, er altfor snevert og kunstinternt. Ikkje minst fordi kunsthåndverkarane brukar dei funne tinga som råstoff for vidare omarbeiding, og med det gjer meir enn berre å flytta tinga frå ein kontekst til ein annan.

Vi foreslår difor å bruka «funne ting» (*found object*) heller enn readymade som nøkkelomgrep, og vi koplar denne typen praksis like gjerne til folkelege tradisjonar for sanking, samling og gjenbruk som til kunstavantgarden sine strategiar. Sjølv om også kunstverdien kan vera omskifteleg, så blir dei funne tinga vanlegvis meir verdifulle både økonomisk og estetisk i forvandlinga frå søppel til kunstobjekt. Oppvinning, som K-verdi har lansert som nyord i norsk (etter engelsk *upcycling*), er blitt det nye omgrepet for kulturell resirkulering av dette slaget, og det representerer ein tenkemåte og ein praksis som grip stadig meir om seg. ►►►

Are you land or water? Installasjon i Kinasamlinga til Permanenten Vestlandske Kunstinstitusjon. Frå utstillinga *Ting Tang Trash* 17. september 2011–8. januar 2012. Oppdragsgivar: K-verdi, kurator: Heidi Bjørgan. Foto: Dag Fosse.

Bildekunst som unnatak

Å setja ord på endringar har for oss ført til drøftingar av teoriane vi brukar for å forstå kunst, ikkje minst dei inklusjons- og eksklusjonsmekanismane som gjeld. Med institusjonsteorien som grunnlag har vi har spurt om samtidskeramikken sin bruk av funne ting er eit eksempel på at alt no er mogeleg: Kan kva som helst utnemnast til kunst? Er grensene og det hierarkiske forholdet mellom bildekunst og kunsthandverk med dette brote ned? Førstillinga om keramikk og kunsthandverk som noko sekundært i forhold til «rein» eller «fri» kunst er utbreidd. Det teoretiske grunnlaget for dette blir ofte tilskrive 1700-tals filosofen Immanuel Kant, men ved å gå tilbake til kjeldene kan vi visa at dette byggjer på ei feillesing av Kant. For filosofen i gruppa blei spørsmålet difor om det er mogeleg å omskrive kunsthistoria slik at kunsthandverket ikkje blir bildekunstens mindreverdige «andre».

Kanskje er det snarare bildekunsten som er unnatak, sidan den har brote med det utbreidd menneskelege behovet for å skapa noko som er brukeleg og estetisk tilfredsstillande på ei og same tid? I dette perspektivet blir den moderne

bildekunsten ein snever, spesialisert nisjeproduksjon innanfor eit breiare og langt meir mangfaldig estetisk felt. Om denne hypotesen held, står att å utforska. Sjølv om vi har freista å svara på spørsmåla vi hadde som utgangspunkt, så har forskingsprosessen også skapt mange nye spørsmål som krev vidare forskning. Det gjeld også for spørsmålet om kunstinstitusjonen har brote saman. Kanskje er det heller slik at det framleis gir mening å forstå kunstfeltet som ein institusjon styrt av reglar; dei er berre blitt endra.

Virtuell løysing for musea

Mange av kunstverka som K-verdi har tatt for seg har vore store installasjonar med mange delar, eller dei har hatt ikkje-varig karakter. Begge delar representerer ei utfordring for museet som samlar. For museumsconservatoren i gruppa blei spørsmålet om det å samla digitalt kunne vera ei løysing. Saman med spelutviklingsfirmaet Turbo Tape Games i Bergen utvikla ho ei skisse til ei virtuell løysing som var tenkt å fungera som ein relevant strategi for samling av slike «vanskelege» kunstverk. *Augmented reality* (dvs. der det virtuelle kan sjåast parallelt med det verkelege i same rom og til sann tid), var løysinga dei testa.

Portrett av det anonyme, 2010. Fragment av porselens tallerkenar, lagerhylle i metall, sokkel i finer. Kjell Rylander. Tilhører Permanenten Vestlandske Kunstindustrimuseum/ Kunstmuseene i Bergen. Foto: Øystein Klakegg.

Resultatet var todelt. På den eine sida eignar augmented reality seg særleg godt til å (re)presentere store, romlege verk. På den andre sida er ikkje teknologien enno tilstrekkeleg utvikla til å kunna brukast på komplekse kunstverk. Drøftinga avslørte at grensene mellom museumsobjekt og substitutt, røyndom og museum, kunstnar og konservator er ganske uklare. Å samla kunstverk for *augmented reality* vil sløra desse grensene ytterlegare til, der særleg spørsmålet om kven som eigentleg har skapt verket blir påtrengande, og der musea si rolle som verditilskrivarar kan bli sett på spel.

Kunstnarisk verdiskaping: Eit forskingsprosjekt om søppel og readymades, kunst og keramikk

Prosjektleder: Professor *Jorunn Veiteberg*

Institusjon: Avdeling for kunst, Kunst- og designhøgskolen i Bergen

Prosjektmedarbeidarar

Professor *Søren Kjørup*, Kunst- og designhøgskolen i Bergen; Kunstnar *Kjell Rylander* (stipendiat), Kunst- og designhøgskolen i Bergen; Kunstnar *Caroline Slotte* (stipendiat), Kunst- og designhøgskolen i Bergen, (finansiert av Stipendiatprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid); Førstekonservator *Anne Britt Ylvisåker*, Kunstmuseene i Bergen

Samarbeidspartnarar

Kunstmuseene i Bergen, avdeling Permanenten Vestlandske Kunstindustrimuseum

Ezra Shales, Ph.D., associate professor, School of Art and Design at Alfred University, NY, USA.

Utvalde publikasjonar

Kjørup, Søren. «Art as the Other? Reflections on Craft's and Fine Art's Places in the Aesthetic Field.» I *Assigning Cultural Values*, red. Kjerstin Aukrust, 191–205. Frankfurt: Peter Lang, 2013.

Ylvisåker, Anne Britt. «Digitising the Valuable – Valuing the digitised.» I *Assigning Cultural Values*, red. Kjerstin Aukrust, 271–290. Frankfurt: Peter Lang, 2013.

Kjell Rylander Archives, Bergen/Stockholm: Kunst- og Designhøgskolen i Bergen / Gustavsbergs Konsthall 2012.

Ting Tang Trash. Oppvinning i samtidskeramikken (eng. utgåve: *Thing Tang Trash Upcycling in Contemporary Ceramics*). Bidrag m.a. av Jorunn Veiteberg (red.) og Anne Britt Ylvisåker, Bergen: Kunsthøgskolen i Bergen og Kunstmuseene i Bergen, 2011.

Kunst og Kultur nr. 4, 2011. Tema: Ting. Bidrag m.a. av Søren Kjørup, Kjell Rylander, Jorunn Veiteberg (gjestered.) og Anne Britt Ylvisåker.

Andre resultat

Utstillingar: *Ting Tang Trash. Oppvinning i samtidskeramikken*, Permanenten Vestlandske Kunstindustrimuseum, Bergen 17. september 2011–8. januar 2012; Kjell Rylander Kontentum, Galleri Rom8, Bergen 21. oktober–6. november 2011.

Museumsinnkjøp: Victoria & Albert Museum, London; Museum of Art and Design, New York; Röhsska museet, Gøteborg; Nasjonalmuseet, Oslo; Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum, Trondheim; Kunstmuseene i Bergen / Permanenten Vestlandske Kunstindustrimuseum, Bergen.

Nettside: www.k-verdi.no/

Det moderne materialet *par excellence*

AlumiNation: Design som estetisk praksis og kulturell verdsetting i aluminiumsindustrien

Aluminium er et materiale med stor betydning for moderne identitet både i Norge og andre land. Mens materialets kvaliteter tidligere stod i fokus, er det nå utforming og design som verdsettes kulturelt.

«Gullfisken», en trikketype som ble satt i trafikk i Oslo i 1937. Foto: Sporveismuseet/Oslo byarkiv.

Prosjektet har hatt som formål å studere hvordan aluminiums kulturelle identitet har blitt formet og endret over tid, med hovedfokus på hvilken rolle design har spilt i denne prosessen. Gjennom historiske studier av hvordan aluminium har blitt framstilt, tatt i bruk, fortolket og kulturelt integrert gjennom forhandlinger mellom teknologi, design og marked, har prosjektet frembragt ny kunnskap om design som estetisk praksis og kulturell verdsetting i aluminiumsindustrien.

Det moderne materialet

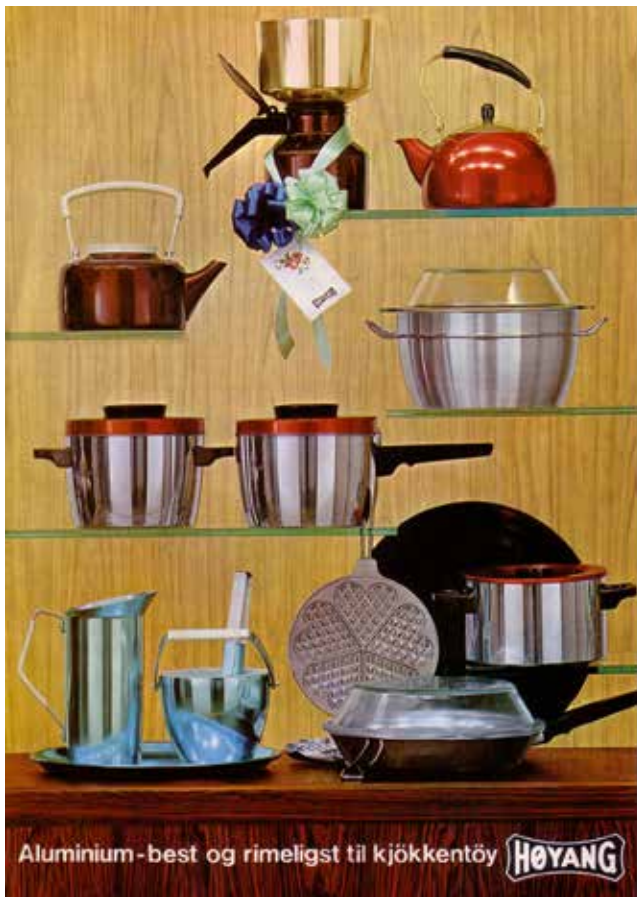
Aluminium er, ved siden av plast, det moderne materiale *par excellence*. Industriell fremstilling av aluminium begynte først mot slutten av 1800-tallet, som et resultat av teknologiske og vitenskapelige nyvinninger. Materialet finnes ikke i «naturlig» form; det er menneskeskapt, industrielt, og dets fysiske så vel som symbolske form er priggitt designprosessen. Aluminium og aluminiumsprodukter har derfor vært

et velegnet studieobjekt for å forstå hvordan design bidrar til kulturell verdsetting, og design har likeledes utgjort en klarnende linse å studere aluminium gjennom.

Norge har siden tidlig i det tyvende århundre vært en stor aktør i den internasjonale aluminiumsindustrien. Det har derfor vært naturlig at prosjektet først og fremst har forholdt seg til den norske industrien og norske samfunnsforhold. Kildematerialet som har vært undersøkt — i hovedsak fag- og bransjetidsskrifter samt markedsføringsmateriell — har da også vist at aluminium, spesielt i mellom- og etterkrigstiden, har blitt oppfattet som spesielt *norsk*.

Nasjonalt materiale

Et av de mest interessante funnene er imidlertid at denne koblingen til nasjonal identitet og stolthet også gjenfinnes i andre land med en stor aluminiumsindustri, som for ek-

Reklame fra Høyang, fra midten av 1960-tallet, med produkter av designerne Thorbjørn Rygh, Tias Eckhoff og Oscar Sørensen. Foto: Moss by- og industrimuseum.

sempel Frankrike, Australia og Canada. Forklaringen på dette tilsynelatende paradoksale trekk er å finne i et annet som så å si er universell i populærkulturelle omtaler av aluminium, nemlig modernitet.

Gjennom hele den undersøkte perioden (ca. 1920–1950) har modernitet fremstått som ett sentralt uttrykk for fremskritt og velstand, og aluminium har derfor — via dets modernitetskonnotasjoner — fremstått som en beleilig identitetsmarkør i nasjonal image-bygging i mange land. Det er altså ikke annet enn industriens infrastrukturelle og økonomiske tilknytning som er håndgripelig «nasjonal», men fordi aluminium nærmest per definisjon er «moderne», blir materialet, industrien og produktene også *kulturelt* nasjonale.

Gullfisken – strømlinjeformet design

Prosjektets empiriske undersøkelser har tatt form av to case-studier. Det ene er en detaljert analyse av designprosessen bak en trikketype satt i trafikk i Oslo i 1937, kjent som «Gullfisken» på grunn av sitt svungne haleparti, et formgivningsmessig trekk som vitner om modellens tilhørighet til designparadigmet kjent som strømlinjeform, eller *streamlining*. «Gullfisken» ble designet og konstruert ved Strømmens Værksted med et revolusjonerende selvbærende karosseri av aluminium levert av Nordisk Aluminiumsindustri i Holmestrand.

Selv om ingeniørene hadde sterke bånd til USA, og *streamlining* i designhistorielitteraturen fremholdes som en genuint amerikansk form for moderne design, viser denne studien at «Gullfisken» tvert imot inngår i en bredere europeisk utvikling av strømlinjeformet design innen transportsektoren.

Alumination – design som estetisk praksis og kulturell verdsetting i aluminiumsindustrien

Prosjektleder: Førsteamanuensis Kjetil Fallan

Institusjon: Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk, Universitetet i Oslo

Utvalgte publikasjoner

Fallan, Kjetil. «Goldfish Memories: Recounting Oslo's Streamlined Aluminium Trams.» I *Scandinavian Design: Alternative Histories*, red. Kjetil Fallan, 117–135. London: Berg Publishers, 2012.

Fallan, Kjetil. «Culture by Design: Co-Constructing Material and Meaning.» I *Assigning Cultural Values*, red. Kjerstin Aukrust, 135–163. Frankfurt: Peter Lang, 2013.

Nettside: www.hf.uio.no/ifikk/forskning/prosjekter/alumination/

ren. Studien bidrar også til en bredere forståelse av hvordan modernistisk design i Norge også bestod av denne typen formspråk, aktører og praksis, nærmest helt isolert fra det velkjente arkitektur- og brukskunstmiljøet.

Fra åpent til skjult materiale

Det andre case-studiet følger en lengre utvikling, og fokuserer på formidlingen og forståelsen av design snarere enn selve designprosessen. Basert på bedriftsarkiver har denne studien analysert hvordan norske produsenter av kjøkkentøy i aluminium (hovedsakelig merkevarene Il-O-Van og Høyang) har fremstilt sine produkter og forsøkt å tilskrive dem kulturell verdi.

Analysen viser hvordan de meninger som spinnes rundt materialet aluminium og de designede produktene endres radikalt gjennom den undersøkte perioden (ca. 1920–1970). I den tidlige fasen fremstilles produktene nærmest som en direkte legemliggjøring av materialet, og aluminiumets foretrukne materielle kvaliteter tillegges all vekt. I etterkrigstiden skyves fokus fra materialets kvaliteter til produktens funksjonelle og elegante design, en utvikling som mot slutten av perioden eskalerer til det punkt hvor selve materialet nærmest skjules — både fysisk og retorisk.

Disse kraftige forskyvningene i den kulturelle verdsettingen av aluminium og aluminiumsprodukter må sees i sammenheng med endringer i produksjonsteknologi, industristruktur, designideologi, forbruksmønster, samt bredere samfunnsmessige skiftninger. Sammen viser case-studiene hvordan våre materielle omgivelser og det kulturelle meningsinnhold de gjennomføres av, skapes i gjensidighet og samspill.

Ibsen mellom kulturer

Så ulike steder som Sibir, Eritrea, Bangladesh og Frankrike har det til felles at de har hatt vellykkede oppføringer av *Et dukkehjem* de siste årene. Hvordan kan man forklare Henrik Ibsens enestående internasjonale suksess?

Dette spørsmålet har vært utgangspunktet for forskningsprosjektet Ibsen mellom kulturer. Ibsens skuespill oppføres verden over og er et sjeldent eksempel på et kulturelt uttrykk som ser ut til å vandre uproblematisk mellom de mest forskjelligartede kulturer.

Målsetningen for prosjektet har vært å bidra til en forståelse av Ibsens funksjon som global dramatiker: Hvordan vurderes Ibsens skuespill, og hvordan endres, flyttes, overføres og tilpasses verdien av disse skuespillene når de blir lokalisert i nye kulturelle sammenhenger? Prosjektets fokus har vært på nyere Ibsen-oppsetninger i Kina, India og Bangladesh fra 1980 frem til i dag. Dette er land med veldokumenterte og solide Ibsen-tradisjoner.

Betydningen av det lokale

Prosjektet har vist at det i oppsetninger av dramaklassikere av Ibsen foregår en lokalt forankret forhandling og tilpasning. Scenerealiseringene må derfor forstås som resultat av lokale behov, stridigheter og begjær. Ibsens skuespill settes opp fordi de oppfattes som relevante, de kan brukes til å problematisere presserende spørsmål i den lokale kulturen. Dette innebærer at man må legge tanken om en styrende norsk «original» Ibsen bak seg: I teateret foregår først og fremst en sammenveving av forskjellige teaterkulturer, på basis av lokal kultur.

Funn i prosjektet peker imidlertid også på at det lokale ikke er enerådende. I noen tilfeller påvirkes bruken av Ibsen av globale krefter og forhold som ikke nødvendigvis springer ut av lokale behov alene. For eksempel påvirkes Ibsen-dramaets vandring mellom kulturer av imperialism, teknologiutvikling, maktforhold eller norsk bruk av Ibsen i kulturelt diplomati for å fremme norske interesser eller mer universalistiske verdier.

Gir Ibsen ny mening

I løpet av prosjektperioden har deltagerne analysert ulike Ibsen-oppsetninger og sett på resepsjonen av disse oppsetningene i Kina, India og Bangladesh fra 1980 frem til i dag. Sentralt i dette arbeidet har vært å undersøke hvilke mekanismer som er avgjørende i etableringen av estetiske hierarkier, mer spesifikt hvilke globale krefter som påvirker adopsjonen av Ibsen. Hensikten har vært å se hvordan

oppsetningene gir ny, og kanskje annen, verdi og mening til Ibsens verk.

For å kunne nærme seg svar på disse spørsmålene har en rekke forskjellige metoder vært anvendt, og en viss metodeutvikling har funnet sted i prosjektet. I tillegg til case-studies med bruk av forestillingsanalyse, tekstanalyse og teaterhistoriografiske metoder, har prosjektet utviklet nye kvantitative metoder som undersøker større datasett. Slik har det vært mulig å skape et mer nyansert bilde av utviklingen av den norske Ibsen-tradisjonen, med *Et dukkehjem* som utgangspunkt.

Kulturelle forhandlinger

I prosjektet har enkelte forskere også brukt teater-workshops som grunnlag for undersøkelser av de kulturelle forhandlingene som finner sted når Ibsens dramaer finner form i nye kulturer. Konkret har dette skjedd ved at små grupper av skuespillere og regissører i forskjellige kulturer har hatt tredagers workshops hvor de har innstudert noen utvalgte scener fra *Fruen fra havet*. Skuespillere fra Australia, Norge, Kina, India, Bangladesh og Nepal har arbeidet med scenene hvor «den fremmede» dukker opp i Ibsens skuespill for å kreve at husets frue Ellida Wangel blir med ham ut i det ukjente. En rekke kulturelle forskjeller med hensyn til kjønnsroller og kvinnens plass i ekteskapet spiller seg da ut i prøverommet, noe som er forsøkt kartlagt gjennom analyse av optak fra alle prøvene.

En mer diskursanalytisk tilnærming er også anvendt i analysen av lokale diskurser som aktiveres i sammenheng med bruken av Ibsen lokalt. Man har i denne delen av prosjektet også undersøkt norske myndigheters bruk av Ibsen i sitt kulturelle diplomati, både som del av promoteringen av Norge og som del av et mer universalistisk prosjekt om å bruke Ibsen for å tematisere og styrke verdier som likestilling mellom kjønnene, individets rettigheter og godt styresett.

Fra Ratan Thiyam sin oppsetning av Når vi døde vågner fra 2008 (Delhi Ibsen festival). Foto: S. Thyagarajan

Ibsen i India og Kina, før og nå

Prosjektet har hatt sitt hovedfokus på Ibsen-skuespillenes realisering i forskjellige kulturer i dag (dvs. de siste 15 årene), men enkelte undersøkelser har også vært mer historisk orientert. Ahmed Ahsanuzzaman har skrevet sin doktoravhandling om den viktigste oppsetningen av *Et dukkehjem* i Vest-Bengal i India. Denne forestillingen, kalt *Putul Khela*, hadde premiere i Calcutta i 1958. Regissøren Sambhu Mitra gjorde en rekke grep for å tilpasse stykket til en lokal kultur, samtidig som han bestrebet seg på å beholde stykkets grunnleggende betydning, for eksempel spørsmålet om kvinnens stilling i samfunnet.

Et dukkehjem er kanskje et av teaterhistoriens mest fleksible stykker i den forstand at det fra starten av har blitt endret og tilpasset på en rekke forskjellige måter. Slutten er for eksempel gitt utallige ulike utforminger. I Mitras versjon ligger noe av sjokket i sluttscenen i hvordan Nora gnir bort sitt «vermillion mark», det tradisjonelle tegnet på sin status som gift kvinne. *Putul Khela* var siden på teaterets repertoar i 20 år, men har også blitt brukt i oppsetninger på hindi, og blitt satt opp på nytt av andre teatre både i Kolkata og Dhaka i Bangladesh.

Stykket har slik hatt et liv på scenene i den bengalske kulturen i omtrent 50 år, og er et eksempel på en uvanlig slitesterk lokal versjon av Ibsens skuespill fra 1879. Dette gir anledning til en bredere historisk undersøkelse av teaterscenen i Bengal. Liyang Xia skriver i sin doktoravhandling om bruken av *Hedda Gabler* i en oppsetning av stykket som tradisjonell kinesisk opera (yue opera). Her tilpasses ikke bare innholdet til en «ny» kultur, men også formen endres radikalt med vesentlige konsekvenser. Et viktig spørsmål i hennes undersøkelse er hvilke konsekvenser disse endringene har for betydningen av stykket. Hva sier en slik adaptasjon om dagens kinesiske samfunn?

Ibsen Between Cultures

Prosjektleder: Professor Frode Helland

Institusjon: Senter for Ibsen-studier, Universitetet i Oslo

Prosjektmedarbeidere

Ahmed Ahsanuzzaman og Liyang Xia, Universitetet i Oslo; Marvin Carlson, City University of New York; He Chengzhou, Nanjing University; Erika Fischer-Lichte, Freie Universität Berlin; Tapati Gupta, University of Calcutta; Julie Holledge, Flinders University / Universitetet i Oslo; Sabiha Huq, Universitetet i Oslo; Liu Minghou, Shanghai Theater Academy; Kamaluddin Nilu, Universitetet i Oslo; Jon Nygaard, Universitetet i Oslo; Krishna Sen, University of Calcutta; Jian Sun, Fudan University; Astrid Sæther, Universitetet i Oslo; Kwok-Kan Tam, The Open University of Hong Kong

Utvalgte publikasjoner

Ibsen Between Cultures. Oslo: Unipub (under utgivelse).

Antologi med bidrag fra prosjektet.

Helland, Frode, og Julie Holledge. «A Doll's House as National Tradition: Understanding the Construction of Aesthetic Value.» I *Assigning Cultural Values*, red. Kjerstin Aukrust. Frankfurt: Peter Lang, 2013.

Ahsanuzzaman, Ahmed. *Sambhu Mitra's A Doll's House: Putul Khela in Bengal*. Oslo: University of Oslo, 2012 (Ph.D.-avhandling).

Fischer-Lichte, Erika, Barbara Gronau og Christel Weiler (red.). *Global Ibsen. Performing Multiple Modernities*. London/New York: Routledge, 2010.

Helland, Frode. «Empire and Culture in Ibsen. Some Notes on the Dangers and Ambiguities of Interculturalism.» *Ibsen Studies IX*, nr. 2 (2009).

Andre resultater

Samarbeid med «Interweaving Performance Cultures» ved Freie Universität Berlin, Ibsen.net (Nasjonalbiblioteket) og AusStage ved Flinders University i Australia vil resultere i opprettelsen av en repertoardatabase ved UiO kalt IbsStage. IbsStage vil være et unikt søkeverktøy for forskere og studenter.

Nettside: www.hf.uio.no/is/english/research/projects/ibc/

Verdien av tid i tidligmoderne engelsk litteratur

De tidligmoderne forfatterne klager støtt og stadig over mangel på tid. Dette er påfallende, spesielt fordi man ikke finner noen tilsvarende tidsnød i perioden før. Hvorfor ble tiden plutselig et knapphetsgode for forfatterne?

Så langt har det ikke vært gjort noe forsøk på å finne årsakene til hastverket, og vi vet heller ikke hvordan det innvirket på skriftkulturen. Dette prosjektet tar utgangspunkt i de utallige klagenes over mangel på tid som vi finner i forordene til bøker utgitt i England fra Shakespeares tid og fram til begynnelsen av 1700-tallet.

Tvilsom moral

Er hastverket en direkte konsekvens av den eksplosive utviklingen på bokmarkedet i den samme perioden? Eller er det andre grunner til at tidsfaktoren blir nevnt så ofte? Den innflytelsesrike romerske retorikeren Quintilian mente at for å kunne bli en god taler eller forfatter må man også være et godt menneske. Hastverk er alvorlig fordi det bryter med begge disse ambisjonene. En strøm av bokutgivelser vitner i beste fall om lav kunstnerisk verdi, i verste fall om tvilsom moral.

Tidsopplevelsen kan dermed ha hatt stor betydning for de tidligmoderne forfatternes selvforståelse. Dette er en type innsikt som er fraværende i den gjeldende, nyhistorisk orienterte bokhistorieforskningen, som ganske utelukkende har sett på de sosio-økonomiske og teknologiske rammebetingelsene for utviklingen av den moderne, profesjonelle forfatterrollen.

Mer høyverdig enn Shakespeare

Referansene til tidsbruken spiller først og fremst en viktig rolle når det gjelder å definere den estetiske verdien av det litterære verket. Forfatterne hadde nemlig lært fra Horats og den klassiske retorikken at dersom man har ambisjoner om å få utgitt noe som skal bli stående for ettertiden, bør man la verket modne ni år før utgivelse.

I England framsto hoffpoeten og dramatiker Ben Jonson (1572–1637) som en ny Horats på grunn av sitt notorisk sakte og omstendelige skrive tempo. Det er verdt å merke seg at Ben Jonson lenge ble oppfattet som mer høyverdig enn Shakespeare, fordi den mer intuitive og ureviderte stilen til Shakespeare ikke ble verdsatt på samme måte. Samtidig slet den påståtte perfektionisten Ben Jonson like mye som alle andre med å klare å livnære seg av skriveingen, hundre år før etableringen av copyright-lovgivningen.

Forfatteren i krysspress

Prosjektet hevder at de manglende opphavsrettighetene gjorde at forfatterne måtte jobbe veldig fort, fordi de måtte basere seg på engangsutbetalinger for hver nye tekst de var i stand til å levere, enten de skrev for teatret eller med tanke på umiddelbar bokutgivelse. Da bokproduksjonen skjøt fart, måtte forfatterne innrette seg etter et komplisert produksjonsapparat som var delvis mekanisert og svært synkronisert. Ofte startet trykkingen mens forfatteren ennå satt og skrev, slik at han måtte levere et bestemt antall sider om dagen.

Forfatterne som yrkesgruppe ble dermed utsatt for en bestemt type krysspress, der det ble forventet at de skulle levere varen, samtidig som de skulle oppfylle skrivekunstens spesielle krav til langsomhet og perfektion. Her avdekkes det en helt ny dimensjon ved det som har blitt beskrevet som en ny, minuttstyrt virkelighet, en utvikling som har blitt sett i sammenheng med økende urbanisering og framveksten av både den kristne puritanismen og kapitalismen.

Hastverk er lastverk

Beklagelsene over tidsnød har også en moralsk dimensjon. Man trengte ikke å ha gjennomgått en klassisk utdanning for å vite at hastverk er lastverk («haste makes waste») og at det er best å skynde seg sakte (*festina lente* – kjent fra Erasmus). Disse ordtakene blir framstilt visuelt i en rekke populære billedbøker eller emblembøker. På bakgrunn av manuskriptstudier ved the British Library i London og the Bodleian Library i Oxford løfter prosjektet fram en serie med emblemer som alle har tittelen «We should not print our works in haste».

Dette motivet representerer et svart hull i den eksisterende forskningen, til tross for at det inngår i en de mest kjente emblembøkene, Henry Peachams *Minerva Britannia* (1612). Denne boken er i sin tur basert på en tidligmoderne bestselger, *Basilikon Doron* («The Royal Gift», 1599/1603), skrevet av Kong Jakob 1. Her gir «dikterkongen» følgende råd til sønnen, Prins Henry, og hele det engelske folket: «Når du skriver, så gjør det sakte. Husk hva Horats sa om å vente ni år før utgivelse!» Når vi leser dette rådet fra høyeste hold, forstå vi hvor sentralt dette langsomhetsidealet var.

Robert Boyle (1627–1691) © National Portrait Gallery, London

Hurtigskrivende naturfilosofier

For nettopp å vise hvor utbredt tanken om at hastverk og skrivning ikke hører sammen var, tar studien tak i to hurtigskrivende naturfilosofier som på ingen måte var avhengige av å livnære seg som forfattere: Margaret Cavendish (1623–1673), Hertuginnen av Newcastle, som var den første kvinnen i England som publiserte i stor skala, og adelsmannen Robert Boyle (1627–1691), som er avbildet ovenfor i en usedvanlig avslappet positur.

Boyle var en av grunnleggerne av det engelske vitenskapsakademiet, Royal Society, og er mest kjent idag som opphavsmannen til den gassloven som bærer hans navn («Boyles lov»). Selv om Boyle ikke hadde noen ambisjoner om å bli husket som forfatter, syntes han likevel det var nødvendig å beklage i forordet til den første banebrytende gass-studien at han ikke hadde kunnet leve opp til de klassiske idealene om «the slow publication of books».

Fra 1600-tallet til Karl Ove Knausgård

Er det å skrive raskt bare negativt? Det finnes eksempler både i den klassiske og tidligmoderne retorikken på at tempo

Time and Aesthetic Value in Early Modern Literary Culture

Prosjektleder: Postdoktorstipendiat *Tina Skouen*
Institusjon: Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk, Universitetet i Oslo

Samarbeidspartnere

Ryan J. Stark, Corban University, USA (medredaktør antologi); *Victoria Kahn*, University of California, Berkeley, USA (arrangør av gjesteforskeropphold)

Utvalgte publikasjoner

- Skouen, Tina. «Kampen mot hastverksarbeidet. Om tidsromantikk i litteratur og kritikk.» *Prosa* nr. 3 (2010).
- Skouen, Tina. «Correction to Commentary on Whitney's *Emblem 185*.» *Notes and Queries* (Oxford Journals) 58, nr.2 (2011).
- Skouen, Tina. «Margaret Cavendish and the Stigma of Haste.» (under utgivelse, *Studies in Philology* 111, nr.3 (2013)).
- Skouen, Tina. *Rhetoric & The Early Royal Society: A Sourcebook*, redigert med en nyskrevet introduksjon i samarbeid med Ryan J. Stark, USA (under utgivelse; en intensjonsavtale er inngått med forlaget Brill).
- Skouen, Tina. *The Value of Time in Early Modern English Literature* (prosjektmonografien vurderes for utgivelse hos Ashgate, ferdigstilles juni 2013).

Nettside: www.hf.uio.no/ilos/english/research/projects/haste/

og hurtighet spiller en viktig rolle, spesielt i startfasen av skriveprosessen. Men kvaliteten sies å være avhengig av etterarbeidet: Redigeringen sikrer at skissen kommer til sin rett. Alternativt kan man si at det krever tid å skape et inntrykk av spontanitet. Man må dessuten skille mellom den autonome hurtigskrivningen og det hastverket som skyldes press utenfra, en form for hastverk som heller ikke har gitt anseelse i senere perioder, verken i spontanitetens tidsalder, romantikken, eller i vår egen fartsfylte tid.

Dagens litteraturkritikere virker fortsatt hellig overbevist om at tid er kvalitet, noe som smaker av kultursnobberi. Det å skrive og lese fort er forbundet med en viss skam, mens det å nyte kunst og kultur i ro og mak er et tegn på dannelse og god smak (jf. Pierre Bourdieu). For det er vel en myte at langsom skrivning gir de beste bøkene? Den norske forfatterforening stilte spørsmålet på sine hjemmesider etter at prosjektlederen hadde gått ut i media og forsvart Karl Ove Knausgårds skrivemetode.

Kulturell verdsetting av lyd

Lyd er en viktig form for sosial handling og inngår som en naturlig del av kulturlandskapet. Menneskekroppen har ører og lyd har en sentral, men lite påaktet betydning for vår oppfattelse og verdsetting av verden.

Lyd omgir oss kontinuerlig. Erfaring av lyd er derfor også en grunnleggende menneskelig erfaring. Prosjektet *Contemporary Soundspaces: Acoustemology and Musical Agency* ved Universitetet i Oslo er et tverrvitenskapelig forskningsprosjekt som har fokusert på forholdet mellom lyd (inkl. musikk) og kulturell verdsetting. Prosjektets utgangspunkt har vært antropologisk teori, forskning innen musikkvitenskap, musikkteknologi, kulturstudier og studier av kulturelle endringsprosesser.

Passiv hørsel og aktiv lytting

Lyd forstås allment som en form for energi, som forplanter seg som trykk eller lydbølger i luft, og vitenskapelige undersøkelser av lyd har tradisjonelt vært et anliggende for akustikken. Utbredelse av lyd er en alminnelig prosess i den fysiske verden. Når lydbølger treffer øret, forplanter vår oppfatning av lydbølgene seg imidlertid også over i andre dimensjoner, hvor det soniske forløpet til dels blir et sosialt forløp. Odd Are Berkaak har i prosjektet utviklet en distinksjon mellom *hørsel* og *lytting*, hvor *lytting* må forstås som en aktiv prosess.

I oppfatningen av soniske forløp er det rimelig å anta at noen impulser går «rett i kroppen» som fysisk merkbart trykk, andre forblir ufokuserte og lagres uten å registreres, mens atter andre fokuseres i bevisstheten (og bearbeides – kognitivt og emosjonelt). Lytting aktiviserer på dette nivået også tidligere lytteerfaring, lydlige *kategorier* og *kunnskap* om lyd, som er både sosialt, kulturelt og historisk konstituert. Lytting må derfor forstås som en *aktiv* prosess, hvor lytteren er medskaper av sin egen lydopplevelse.

Lyd som sosial handling

Prosjektet plasserer seg innen det internasjonalt voksende fagfeltet Sound Studies, som i betydelig grad utfordrer f.eks. den tradisjonelle musikkvitenskapens kategorier i analysen av lyd og musikk. Ved å fokusere på handlinger (*agency*) blir det åpenbart at lyd er et felt for sosial handling, og at kulturelle verdier inngår både i utformingen av lyd og i den språklige kategoriseringen av lydoppfatninger og lydopplevelser.

I offentligheten utspiller det seg videre kamper om kulturell verdsetting av lyd – språkliggjort som diskurs i ulike felt/nettverk (Bourdieu, Foucault, Latour m.fl.) – med stridigheter (verdikonflikt) snarere enn konsensus som grunnleggende drivkraft. Kulturell verdsetting av lyd er implisert både i ulike måter å produsere lyd på (bl.a. i lyd- og musikkproduksjon), mediering (inkl. teknologi), distribusjon og resepsjon.

Hans Weisethaunet i møte med lydteknikeren Rudy Van Gelder, New Jersey. Van Gelder etablerte en ny standard for lydproduksjon i jazz gjennom sine mange innspillinger med Miles Davis, John Coltrane, Cannonball Adderly, Sonny Rollins, Thelonius Monk, Herbie Hancock, Wayne Shorter og et stort antall andre musikere, bl.a. for selskapene Prestige, Impulse, Blue Note og CTI. Denne musikkproduksjonen ble betraktet som et uttrykk for afrikansk-amerikansk kultur og kampen for borgerrettigheter, samtidig som den representerte ideer om *avant garde* og modernitet. Foto: Maureen Sickler, 3. desember 2011.

Støy eller ønsket lyd?

En av de mest utbredte lyd kategoriseringene er skillet mellom ønsket/uønsket lyd. Uønsket lyd kategoriseres vanligvis som støy. Allerede her kan en se at kulturell bakgrunn og kategorisering impliserer at det som er *støy* for noen er *ønsket* lyd for andre. Et annet vanlig skille er mellom *naturlig* og *ikke-naturlig* (industriell) lyd. Den kanadiske komponisten R. Murray Schafers begrep *soundscape* (1977) kan leses som et argument for det *naturlige*, og som et incitament for at vi bør komponere våre lyd omgivelser mer aktivt, i stigende grad iverksatt som *acoustic design* og økt interesse for lyd i arkitekturen.

Kroppen har ører

I utforskningen av kulturell verdsetting av lyd har prosjektet undersøkt ulike empiriske case, med spennvidde fra verdsettinger av «naturlige»/kulturelle lydlandskap til lyd- og musikkproduksjon i studio. Forskningen i prosjektet viser at lyd er en sammensatt kategori, og at sosiale verdier er implisert i måten vi oppfatter og kategoriserer lyd på. Empirien viser også at ulike lyttere oppfatter de samme lydobjektene ulikt, med utgangspunkt i tidligere lytting (en personlig *lyttebiografi*).

Bourdieu's term *habitus* gir en adekvat begrepsmessig beskrivelse av hvordan sosial erfaring blir kroppsliggjort erfaring, som gir disposisjoner for kategoriseringer og handling. Det som mangler ved et slikt begrep er muligens en inkludering av at lyd utgjør et sentralt element i hvordan vi forstår verden – lett popularisert: at menneskekroppen har ører.

Ulike oppfatninger av lyd

Interessante funn i denne sammenhengen er hvordan folk med ulik innvandringsbakgrunn f. eks. oppfatter de samme lydromgivelsene svært ulikt, og hvordan lyd inngår i forskjellige typer minnearbeid og opplevelser av noe kjent/ukjent, trygg/utrygt m.m. (Einarsen 2013). I undersøkelsen av samhandlingsprosesser mellom russiske og svenske/vestlige plateprodusenter viser empirien hvordan forhandlinger om lyd aktiverer svært ulike økonomiske, kulturelle og sosiale forventninger og verdinormer, inkludert oppfatninger om «øst» vs. «vest» (Tolstad 2013).

Generelt viser forskningen i prosjektet at lyd gis fortolkninger ut fra sin materialitet, men at teknologi også bidrar til å reproducere ideer om det «naturlige», bl.a. ved at «naturlige» lydbilder framstilles ved hjelp av *state of the art* lydteknologi. En annen observasjon er at musikere, lydprodusenter og musikkritikere bidrar til produksjon av verdikategorier ut fra svært ulike forutsetninger og med utgangspunkt i diskurser som i mange tilfeller har få fellesnevner.

Lyd som del av kulturlandskapet

Prosjektet har også undersøkt hvordan lyd kan oppfattes som et sentralt element ved kulturlandskap. I antropologien og de kunst- og kulturhistoriske fagene har landskap blitt forstått enten som et visuelt motiv eller som et produksjonssted. Man har vært opptatt av å undersøke hvordan de fysiske omgivelsene betraktes og hvordan materiell produksjon har formet omgivelsene. Videre har man fokusert på det demografiske, bosettingsmønstre og sesongvise bevegelser i rommet. I for eksempel arkeologien har man betraktet landskapet som symbolske sedimenter det ene laget oppå det andre hvor ulike epoker har satt sine spor.

I alle disse forskningstradisjonene er det akustiske nesten konsekvent blitt utelatt. Prosjektets feltarbeid i områder sørvest i England, turstiene langs Devonkysten og Stonehenge verdensarvområde på Salisbury Plains i Wiltshire, viser at de auditive kvalitetene ved landskapet er helt avgjørende for hvordan det brukes og oppleves. Sentralt i studien står folks søken etter fred og ro – *tranquillity*.

En viktig faktor i denne sammenhengen er hvordan de ulike sansene samvirker i konstruksjonen av slike kategorier, og at oppfatningene av det akustiske rommet kan analyseres i forhold til kroppslige bevegelsesmønstre, sosiale og kulturelle forutsetninger som verdistrukturer, sosial klasse, miljø, estetikk og moral. Empirien innbefatter den pågående politiske striden om den fysiske utformingen av Stonehenge WHS.

Contemporary Soundspaces: Acoustemology and Musical Agency

Prosjektleder: Professor Hans Weisethaunet

Institusjon: Institutt for musikkvitenskap, Universitetet i Oslo

Prosjektmedarbeidere

Odd Are Berkaak, professor, Universitetet i Oslo; Hans Philip Einarsen, Ph.D.-stipendiat, Universitetet i Oslo/Oslo museum; Tellef Kvifte, professor, Universitetet i Oslo; Ingrid M. Tolstad, Ph.D.-stipendiat, Universitetet i Oslo; Hans Weisethaunet, professor, Universitetet i Oslo

Samarbeidspartnere

Prosjektet har samarbeidet med en rekke internasjonale forskere, inkl. professor Georgina Born (UK), professor Steven Feld (USA), professor Jocelyne Guilbault (USA), professor Helmi Järviluoma (Finland), professor Louise Meintjes (USA) og professor John Szwed (USA). Deltakerne i prosjektet har gitt inviterte gjesteforelesninger, bl.a. ved University of Liverpool (UK), University of Eastern Finland (Finland), University of Oxford (UK), universitet La Sapienza Roma (Italia) og University of California, Berkeley (USA).

Utvalgte publikasjoner

Kvifte, Tellef. «Analog, digital och sampling – tre centrala begrepp.» *På tal om musikproduktion. Elva bidrag till ett nytt kunskapsområde*, red. Gunnar Ternhag og Johnny Wingstedt, 90–106. Göteborg: Bo Ejeby förlag, 2012.

Kvifte, Tellef. «'Svevende intervaller' – og svevende begrep.» *Musikk og tradisjon* 26, (2012): 93–112.

Tolstad, Ingrid M. *Russian explorers in Swedish Sound-Space: Negotiating Sound and Power in Stockholm Recording Studios*. Ph.D.-avhandling, UiO, 2013

Weisethaunet, Hans. «Music and National Identity: Grieg and Beyond.» *Music and Identity in Norway and Beyond*, red. Thomas Solomon, 41–85. Bergen: Fagbokforlaget, 2011.

Weisethaunet, Hans og Ulf Lindberg. «Authenticity Revisited: The Rock Critic and the Changing Real.» *Popular Music and Society* 33, nr. 4 (2010): 465–485.

Nettside: www.hf.uio.no/imv/forskning/prosjekter/soundspaces/

Hva er galt med moderne ruiner?

Ruinminner: materialitet, estetikk og arkeologien til vår nære fortid

Hvorfor er moderne ruiner mindre tiltalende enn fortidens? Forfaller de uten skjønnhet? Er tingenes forvandling urovekkende for oss? Prosjektet framhever den moderne ruinens potensiale for å vekke en materiell hukommelse.

Det moderne forbindes sjelden med ruiner. Ruiner bringer tankene hen til fjern fortid, til monumentale og iøyenfallende byggverk, en arkeologisk drømmeverden fylt med berømteter som Machu Picchu, Colosseum, Pompeii og Angkor Wat. Likevel har aldri så mange ruiner blitt skapt, så mange ting blitt vraket og gjort overflødige, og så mange steder lagt øde som i dag. Voksende søppeldeponier, stengte kjøpesenter, bilkirkegårder, overgitte leilighetskomplekser, fraflyttete gruvebyer, forfalne fiskefabrikker, veltede Lenin-statuer, rusten piggetråd, overgrodde bunkerser. En spøkelsesaktig verden av overflødig og ødelagt materiell som ikke har påkalt særlig akademisk eller historisk interesse, og som også oppfattes som for nåtidig, for stygg og for frastøtende til å kunne oppfattes som kulturarv. Overveiende kategorisert som forurensende avfall, som noe man skal bli kvitt heller enn å ta vare på, har våre egne ruiner endt opp som en forstyrrende anomali i den rådende politiske økonomien om fortida. Med tanke på hvordan klassiske ruiner gjennom århundrer har inspirert poeter, filosofer og forskere, kan man spørre: hva er galt med moderne ruiner?

Moderne arkitektur forfaller uten skjønnhet

I forskningsprosjektet *Ruinminner* har vi blant annet forsøkt å svare på dette spørsmålet om hvorfor våre egne ruiner og etterlatenskaper behandles og verdsettes så forskjellig fra forhistoriske eller klassiske ruiner. Som vår forskning har vist, er det flere og til dels komplekse årsaker til denne forskjellsbehandlingen, der en lang rekke kulturelle og estetiske preferanser utvilsomt har vært virksomme. Slike preferanser finner vi uttrykt allerede på 1800-tallet i den allmenne intellektuelle skepsisen mot moderne og industriell arkitektur, hvor et av ankepunktene nettopp var at de nye byggverkene – ingeniørkunsten – manglet «ruinverdi». Mens klassiske byggverk helst var laget av stein, var de moderne bygget av jern, glass og betong, uekte materialer som det ble hevdet ikke kunne eldes «med verdighet» – de bare forfalt uten skjønnhet.

Et annet viktig ankepunkt mot moderne ruiner er selvsagt at de er moderne; ruiner skal helst være gamle og alder er som oftest det helt avgjørende kriterium for deres juridiske og his-

toriske sertifisering. Til dette hører også en implisitt forståelse av at ekte ruiner er noe som eldes langsomt, de «vokser inn i forfall» og forvitrer i harmoni med sine omgivelser. Også her kommer moderne ruiner til kort. Disse er ofte «raske» ruiner – og som den siste finanskrisen ga mange belegg for, faktisk så raske at ruinfasen inntreffer før ferdigstillingen. ►►

Blottlagte minner. Lyngmo gård, Sør-Varanger kommune.
Foto: Bjørnar Olsen 2009

For stygg, for nåtidig? Sarnes internatskole, Nordkapp kommune. Foto: Bjørnar Olsen, 2011

En urovekkende forvandling

Men det er også andre forhold som gjør moderne ruiner vanskelig å forholde seg til. Mens antikke og forhistoriske ruiner er rene og stabile, de er så å si «ferdig-ruinerte» og representerer noe avsluttet, er moderne ruiner i aktivt forfall – man kan direkte observere selve ruineringen. De befinner seg i en slags tilstand av «uferdig avhending» og kanskje er det nettopp ved å være imellom, være underveis og ikke tilhøre, at vi finner den moderne ruinen urovekkende. Man kan her trekke en parallell til den menneskelige kroppen. Den er estetisk attraktiv, eller i det minste akseptabel, primært i to tilstander – som levende og fullverdig kropp eller som rene osteologiske levninger – som skjelett. Forvandlingen som skjer mellom disse to tilstandene, er mindre tiltalende, da kjøtt og kroppens bløtdeler oppløses og forråtner.

Moderne ruiner befinner seg gjerne i denne tilstanden av «materieell tilkomst»; de er ruiner i sin skapning og påvirkes av vår ambivalens til det som er overskridende og formbart. Det gjør også at de er i påfallende utakt med de dominerende politiske og økologiske samtidsvisjonene om uforanderlighet, likevekt og balanse. Gjennom å befinne seg et sted mellom avhending og historie, søppel og kulturarv, har vårt eget strandete materiell ikke bare mistet sin tidligere nytteverdi, men også blitt ansett som uskikket til å erverve, eller bli gitt, en kulturell eller historisk verdi.

Materieell hukommelse

Prosjektet *Ruinminner* har imidlertid også vært opptatt av å revurdere betydningen av moderne ruiner. For eksempel har vi påpekt hvordan de forhold som er lagt til grunn for deres marginalisering også utgjør et viktig kritisk potensiale, for

eksempel gjennom å tilby alternative og demokratiske steder for utfoldelse og ved samtidig å opponere mot en offentlig estetikk preget av tiltagende homogenisering og sterilitet. Men først og fremst har prosjektet, som navnet tilsier, forsøkt å vise hvordan våre egne ruiner og etterlatte ting muliggjør en særskilt form for materiell hukommelse. Gjennom en rekke feltstudier i Spania, USA, Storbritannia, Island, Estland og Russland har prosjektet frambrakt data som kaster lys over ukjente forhold i vår nære fortid og samtid.

Selv om ruining og forfall gjerne forbindes med noe negativt, med ydmykelse og tap av minne, kan slike prosesser også positivt frambringe minner. Gjennom ruining blottlegges det som tidligere har vært skjult, det indre og private vendes ut og avdekker betydninger som kanskje bare er mulig å se i etterhånd. En slik tinglig erindring handler ofte om det usagte, om det som ikke fant veien til konvensjonelle historiske eller sosiologiske beretninger om mennesker og samfunn. Denne tinglige erindringen er også på et vis en demokratisk erindring som tillater at det trivielle, det feilslåtte, pinlige eller ubehagelige også kan bli husket.

Tingenes fascinerende etterliv

Ruinen og de etterlatte ting gir innblikk i glemte menneskeskjebner: de husker barneliv på et nordlig internat, de husker savnede soldater på den spanske slagmarken og deres gjøren og laden de siste dagene før nederlaget, de husker russiske arbeideres strev med å skape et hjem i et sovjetisk leilighetskompleks, og deres medborgeres hverdagsliv i en tysk fangeleir. Men som vårt prosjekt også har vist, så gir ruiner og forlatte steder også innblikk i tingenes fascinerende etterliv, og hvordan de agerer når ikke menneskene lenger råder grunnen. Hvordan det som tidligere har vært strengt adskilt og ordnet, blir blandet sammen, hvordan dyr og planter invaderer, hvordan nye «ruinøkologier» skapes, forhold som utvilsomt også bidrar til den uhjemligheten som vi ofte fornemmer på disse stedene. Kanskje er det også slik at når tingene går ut av bruk, gjøres overflødige og overlates til seg selv, så trer noe av deres egentlighet tydeligere fram? Det som ellers har vært skygget for eller usynliggjort av nytte og bruk, påkaller plutselig vår oppmerksomhet. Og kanskje er det nettopp i møte med overflødiggjorte moderne ting, ting som i utgangspunktet er gjenkjennelige og nære, at denne følelsen av tinglig forskjellighet blir spesielt sterk og gjør at deres hvilesteder blir så urovekkende – og tiltrekkende?

Ruin Memories: Materiality, Aesthetics and the Archaeology of the Recent Past

Prosjektleder: Professor Bjørnar J. Olsen

Institusjon: Institutt for arkeologi og sosialantropologi, Universitetet i Tromsø

Prosjektmedarbeidere

Dag Andersson, Universitetet i Tromsø; *Elin Andreassen*, Trondheim; *Hein Bjerck*, NTNU, Trondheim; *Mats Burström*, Stockholms Universitet; *Caitlin Desilvey*, University of Exeter; *Alfredo González-Ruibal*, Instituto de Ciencias del Patrimonio, Santiago de Compostela; *Gavin Lucas*, University of Iceland, Reykjavik; *Póra Pétursdóttir*, Universitetet i Tromsø (stipendiat); *Tim Webmoor*, University of Colorado, Denver

Utvalgte publikasjoner

Andreassen, Elin, Hein B. Bjerck, og Bjørnar Olsen.

Persistent Memories. Pyramiden – a Soviet Mining Town in the High Arctic. Trondheim: Tapir forlag, 2010.

DeSilvey, Caitlin og Tim Edensor. «Reckoning with Ruins.»

Progress in Human Geography 36 (publisert online november 2012).

González-Ruibal, Alfredo. «Digging Franco's Trenches:

An Archaeological Investigation of a Nationalist Position from the Spanish Civil War.» *Journal of Conflict Archaeology* 6, nr. 2 (2011): 97–123.

Olsen, Bjørnar og Póra Pétursdóttir (red.). *Ruin Memories: Materiality, Aesthetics, and the Archaeology of the Recent Past.* London: Routledge (utkommer desember 2013).

Pétursdóttir, Póra. «Concrete Matters. Ruins of Modernity and the Things Called Heritage.» *Journal of Social Archaeology* 13, nr. 1 (2013): 31–53.

Nettside: www.ruinmemories.org

Europa på utstilling

Utviklingen av europeiske fortellinger i museer, samlinger og utstillinger

Historisk sett har museene, og historiske museer i særdeleshet, alltid villet bevare fortiden og stabilisere nåtiden. Men hva skjer når det europeiske prosjektet møter det moderne museet som har til formål å løfte frem diskusjoner om fremtiden og bidra til å fremforhandle nye identiteter?

Ny teknologi og nye representasjonspraksiser har stimulert den eksplosive museumsveksten i Europa på 1980-tallet. Til tross for konkurransen fra andre medier, har museene nok en gang blitt sentrale steder for å representere og drøfte forestillinger om fortiden og fremtiden. Disse forestillingene er ofte omdiskuterte og blir drøftet av kulturpolitikkenes utformere, akademikere i rådgivende organer, kuratorer og det allmenne publikum for øvrig. Et viktig utviklingstrekk de siste årene har vært at historiske museer har blitt mer transnasjonalt orientert i måten de søker å forklare sin samtid. Dette har vært fokuset i dette prosjektet.

Europeisering og musealisering

Exhibiting Europe har undersøkt hvordan musealisering- og europeiseringsprosesser virker på hverandre. Vi fokuserer på europeisering som en kulturell praksis som forandrer kulturelle verdier på et regionalt, nasjonalt og transnasjonalt plan – og ikke (utelukkende) som en ovenfra-og-ned strategi hvor europeiske institusjoner skal gjøre britere, tyskere eller italienerne til europeiske borgere med en felles fortidsforstå-

else. Europeisering beskriver også en nedenfra-og-opp praksis i museene hvor rådgivende historikere, kuratorer, museumsledelse og nettverksinitiativ som involverer ulike grupper i samfunnet, utgjør et tiltakende transnasjonalt og/eller europeisk arbeidsmiljø.

Prosjektet har basert seg på omfattende forskning i mange europeiske land fra Storbritannia til Tyskland, Frankrike, Norge, Sverige, Ungarn, Hellas, Italia, Spania med flere. Forskningen har involvert analyser av sentrale dokumenter, besøk med nesten hundre historiske museer i Europa, samt mer enn seksti intervjuer med politikkutformere, rådgivende historikere, museumsledelse og kuratorer. Forskningen har vært et interdisiplinært samarbeid mellom forskere fra etnologi, historie og museumsvitenskap med felles utgangspunkt i konsept- og terminologibruk. Med henblikk på vår egen forskningspraksis hevder vi at musealisering og europeisering, og samvirket mellom de to, kan studeres effektivt gjennom en tverrfaglig integrering av perspektiver som gjør kulturforskningen mer refleksiv i sin helhet.

Prosjektets forskningsresultater viser at musealisering- og europeiseringsprosessene virker sammen, noe som er tydelig i større initiativer for nye historiske museer viet den europeiske historien heller enn nasjonale, regionale og lokale historier. Her kan nevnes *Musée de l'Europe*, *Bauhaus Europa* og *Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée*. De to første har mislyktes, mens sistnevnte åpner i Marseille i 2013. I tillegg har Europaparlamentet planer om å åpne det såkalte *House of European History* i Brussel i 2014. Vi drøfter hvorfor samtlige av disse prosjektene har mislyktes eller har støtt på store utfordringer med hensyn til politisk legitimitet, finansiering eller museumsstrategi. Vi hevder at i stedet for å fokusere på større initiativer for nye museer er det viktig å analysere transnasjonaliseringen av eksisterende museer som for eksempel nasjonale, regionale og lokale museer og tematiske museer som vitenskaps-, krigs- og migrasjonsmuseer.

Videovitnesbyrd

For øyeblikket er det en trend at forholdet mellom minner og objekter på sett og vis snus på hodet ved hjelp av videovitnesbyrd i krigs- og holocaustmuseer. Det ene Ph.D.-prosjektet tilknyttet *Exhibiting Europe* har derfor belyst hva som er

City Museum, London, UK. Foto: Wolfram Kaiser

Haus der Geschichte, Bonn, Tyskland. Foto: Wolfram Kaiser

foranledningen for og konsekvensene av denne inntreden av videovitnesbyrd i museene. Studien hevder at videovitnesbyrd har blitt autentiserende museumsobjekter. Den ser på konsekvensene av denne musealiseringen av videovitnesbyrdene både for tidsvitnet som opplever at vitnesbyrden blir stilt til skue, for videovitnesbyrden som medium og for museet som institusjon.

Musealiseringen av europeiske industrilandskaper er temaet for Ph.D.-prosjektet til Torgeir Rinke Bangstad. Han har studert de vidt forskjellige formene en slik musealisering tar og undersøker hva som karakteriserer vår forståelse av industriruiner og hvordan de skaper og reflekterer endring som kulturminner. Han hevder at verdsettingsprosessen knyttet til industrielle kulturminner er én måte å forsone seg med de vidtrekkende materielle og sosiale følgene av den store europeiske avindustrialiseringen som har forgreninger i samtlige europeiske land.

Aktørene

Ved å bygge på samspillet mellom musealisering- og europeiseringsprosesser, analyserer prosjektet også den institusjonelle konteksten for europeisering som en kulturell praksis. Vi diskuterer rollen EU spiller, samt den betydning nasjonale og regionale institusjoner har som pådrivere i europeiseringsprosessen. Opprinnelig foregikk dette ved at aktørene fra og med 1970-tallet utviklet en symboldimensjon ved den europeiske integrasjon og tok i bruk flagg, hymner og lignende. Vi viser at det ikke er noen enkel motsetning mellom aktørene på EU-nivå, som Europakommisjonen og Europaparlamentet, som støtter prosjekter for transnasjonaliseringen av historiske museer og nasjonale og regionale institusjoner. Regionale institusjoner i regioner som Skottland, Katalonia eller Baden-Württemberg trekker veksler på ideen om europeisering som «enhet i mangfold» for å skape sine egne regionale fortellinger og kollektive identiteter. ▶▶▶

Exhibiting Europe: The Development of a European Narrative in Museums, Collections and Exhibitions

Prosjektleder: Professor *Stefan Krankenhagen*
Institusjon: Det humanistiske fakultet, NTNU /
 Universitet Hildesheim, Tyskland

Prosjektmedarbeidere

Stefan Krankenhagen, Førsteamanuensis i Europeisk og Tysk Kulturhistorie, Institutt for moderne fremmedspråk, NTNU, Trondheim (prosjektleder) – fra 01.08.2011: professor i kulturvitenskap, Universitet Hildesheim, Tyskland; *Wolfram Kaiser*, professor i europeiske studier, Universitet Portsmouth, UK; *Leonore Scholze-Irrlitz*, vitenskapelig medarbeider, Institutt for Europeisk Etnologi, Humboldt Universitet Berlin, Tyskland; *Kerstin Poehls*, vitenskapelig medarbeider, Institutt for Europeisk Etnologi, Humboldt Universitet Berlin, Tyskland – fra 01.10.2012 professor ved Institutt for Kulturanthropologi, Universitet Hamburg, Tyskland; *Steffi de Jong*, PhD stipendiat, Institutt for moderne fremmedspråk, NTNU, Trondheim (bestått disputas den 14.12.2012); *Torgeir Bangstad*, PhD stipendiat, Institutt for moderne fremmedspråk, NTNU, Trondheim

Samarbeidspartnere

Network of European Museum Organisations (NEMO); Norges Museumsforbund Oslo; EU-Forskningsprosjekt European Museums and Libraries in/of the Age of Migration (MELA); EU-Forskningsprosjekt Making National Museums (NAMU); ESF-Forskningsprosjekt Technology and the Making of Europe, 1850 to the present: Inventing Europe; Forskningsgruppe Cultural Heritage, Identity and Memory Research Area (CHIMERA), Universitet Manchester, UK

Utvalgte publikasjoner

- Kaiser, Wolfram, Stefan Krankenhagen, og Kerstin Poehls. *Europa ausstellen. Das Museum als Praxisfeld der Europäisierung*. Köln/Weimar/Wien: Böhlau Verlag, 2012. Vil bli publisert ved Berghan Publisher, Museums Studies Series, i 2013.
- Kaiser, Wolfram. «The Transnational Turn Meeting the Educational Turn: Engaging and Educating Adolescents in History Museums in Europe.» *Journal of Educational Media, Society and Memory* 4, nr. 2 (2012).
- de Jong, Steffi. «Who is History? The use of autobiographical accounts in history museums.» I *Museums and Biographies: Stories, Objects, Identities*, red. Kate Hill, 295–308. Woodbridge: Boydell and Brewer, 2012.
- Krankenhagen, Stefan (red.). «Exhibiting Europe. The Development of European Narratives in Museums, Collections and Exhibitions.» Thematic Section in *Culture Unbound. Journal of Current Cultural Research*, Vol. 3 (2011). Bidrag av Stefan Krankenhagen, Torgeir Rinke Bangstad, Alexander Badenoch, Nanna Thylstrup, Kerstin Poehls, Ljiljana Radonic, Steffi de Jong og Wolfram Kaiser.
- Krankenhagen, Stefan. «Europa på museum. Om museenes konstruksjon og presentasjon av europeisk historie.» I *Samling og museum. Kapitler av museenes historie, praksis og ideologi*, red. Arne Bugge Amundsen og Bjarne Rogan, 309–325. Oslo: Novus, 2010.

Nettside: www.ntnu.edu/ifs/research/exhibiting

Men musealisering- og europeiseringsprosesser er ikke utelukkende, eller hovedsakelig, drevet frem av statlige aktører. Dette er grunnen til at vi har undersøkt rollen samfunnsaktører spiller i å transnasjonalisere museumsfeltet – enten det gjelder museumsorganisasjoner, kuratorer og deres nettverk eller individuelle museumsentreprenører som opererer på tvers av landegrenser og skaper nye europeiske programmer og museer. Det viser seg at mange viktige initiativer, slik som *Lending for Europe*-programmet eller planen for et *House of European History*, ble utviklet i høyst uformelle nettverk bestående av statlige institusjoner og samfunnsaktører.

Transnasjonalisering

For å videreutvikle perspektivet på institusjoner og mennesker involvert i europeiseringen av museumsfeltet, har forskningen vår også vært viet transnasjonaliseringen av museenes innsamlingspolitikk. Europeisering som en materiell praksis blir straks synlig i endringen av samlinger og objekter. Til syvende og sist er fortidsfortellingene avhengig av innsamlingen av «europeiske» objekter eller nye definisjoner av objekter som før ble betraktet som nasjonale. Ved å vise til et bredt spekter av initiativer og konkrete eksempler belyser vi hvordan innsamlingen av objekter forandres, og vi fremhever måten virtuelle plattformer som *Europeana* europeiserer allerede eksisterende objekter fra nasjonale samlinger.

Ved å bygge på diskusjonen vedrørende den institusjonelle konteksten og innsamlingspolitikken til ulike museer, viser vi at også måten å formidle samtidshistorie på har endret seg. *Exhibiting Europe* drøfter flere varianter av europeiske temaer som ser dagens EU som et fredsprosjekt og den europeiske historiens slutt punkt eller et prosjekt drevet frem av forstandige «grunnlovsfedre». Selv om de fleste historikere avviser «store fortellinger» som umulige eller uhensiktsmessige, eller begge deler, viser museenes fortellinger om nyere europeisk historie som integrasjonshistorie at det er fristende å utvikle «store» europeiske fortellinger for å fremme forestillingen om en europeisk identitet.

Europeiske og transnasjonale forbindelser er særlig påfallende i museer og utstillinger som handler om migrasjon og mobilitet hvor de danner et vanlig tematisk omdreiningspunkt. Ved hjelp av eksempler fra utstillinger og museer over hele Europa har vår forskning undersøkt forholdet mellom den museale fremstillingen av migrasjon og mobilitet og samfunnsmessige diskurser knyttet til europeisering. I utstillinger og på museer finner vi at de fysiske og geopolitiske grensene i Europa kan knyttes til de symbolske grensene mellom «selvet» og «den andre». Representasjonene av migrasjon og mobilitet skaper en form for refleksiv europeisering som kommer til uttrykk i debatter om forholdene innad i Europa samt mellom Europa og andre deler av verden. Disse museene og utstillingene har en tendens til å fremheve det som er felles for å unngå å skape symbolske europagrenser.

Haus der Geschichte, Bonn, Tyskland. Foto: Wolfram Kaiser

Pågående europeisering

Prosjektets forskningsresultater belyser altså hvordan akademiske debatter om Europa og europeisering har blitt knyttet opp mot behovet for en kulturell transnasjonalisering av museumsfeltet og de allerede eksisterende fortellingene. Vi har systematisk diskutert hvorvidt historiografiske konsepter som global historie, «histoire croisée» og «provinsialiseringen av Europa» har beveget historiske museer i retning av mer transnasjonale aktiviteter og fortellinger eller om de blir værende i en mer snevert definert institusjonell og narrativ ramme. Vi hevder at for øyeblikket er det museale feltet i ferd med å europeiseres selv om viktigheten av EU og referansen til europeisk integrasjon er begrenset både i Nord- og Øst-Europa. Ved å systematisk konseptualisere europeisering og musealisering som et *asymmetric relationship* som endrer kulturelle verdier på det regionale, nasjonale og det transnasjonale plan, har *Exhibiting Europe* etablert et felt som allerede har stimulert til videre forskning.

Identitet, grenser og estetikk i kulturhistoriske museer

Dagens kulturhistoriske museer befinner seg i brytningen mellom et eldre nasjonalt paradigme og samtidens politiske krav til dialog og mangfold.

Museer er aktive aktører i politiske, økonomiske og sosiale prosesser. I dagens flerkulturelle samfunn møter de fleste kulturhistoriske museer mange utfordringer med å redefinere sine samfunnsoppgaver. Museene må utvikle nye perspektiver for sin samlingspolitikk og arbeide for å formidle bilder av etnisk og kulturelt mangfold gjennom sine utstillinger. Mangfold omfatter bl.a. det lokale, regionale, transnasjonale og globale samt statsborgerskap, etnisitet, religion, kjønn, alder, klasse og livstil.

Museene og kulturelt mangfold

Prosjektet *Mønstre av kulturell verdsetting. Prioriteter og estetikk i utstillinger om identitet i museer* har vært opptatt av representasjoner av samfunnets kulturelle mangfold, av dialektikken mellom fortellinger om historie, kultur, identitet og tilhørighet, og av hvordan disse fortellingene fremstilles visuelt i museene. Vi har undersøkt hvorvidt sentrale museumsrepresentasjoner bygger på og reproducerer eldre modeller og forestillinger om nasjonen og det norske, og hvilke gamle og nye visuelle og estetiske grep som er anvendt i museumsutstillinger.

Prosjektets medlemmer har interessert seg for hvorvidt og hvordan urban kultur og elitekultur, arbeiderkultur, kystkultur, samisk kultur, nasjonale og de nye minoritetenes kulturer er blitt innlemmet i en nasjonal fortelling i løpet av de siste 150 år. Videre har vi analysert hvordan minoriteter fremstiller seg selv i sine egne museer. Vi har brukt norske kulturhistoriske museer som eksempler på en større internasjonal tendens, med identitetsdannelse og estetiske praksiser som sentrale perspektiver.

Ideer om Norge

Norsk Folkemuseum åpnet i 1896, og ble en viktig institusjon for formidling av den nasjonale historie og kultur fra 1500-tallet og fremover. Grunnkonseptet bak Norsk Folkemuseum slik det ble utarbeidet av Hans Aall (1867–1946) og Moltke Moe (1859–1913) var både nasjonalt, regionalt og internasjonalt. Det var rettet mot det egenartede og det komparative. Konseptet var ganske fleksibelt og åpnet for en kontinuerlig inkludering av ulike samfunnsgrupper. Denne inklusjonsstrategien har bidratt til at Norsk Folkemuseum har kunnet stå som modell for andre museer både nasjonalt og internasjonalt.

De første utstillingene ved museet visualiserte ideer om Norge som en ung nasjon hvor innlandets bondekultur og bykulturen dominerte. Etter hvert ble både arbeiderkulturen og den samiske kulturen inkludert. I senere år er også kulturene til grupper med innvandringsbakgrunn blitt en del av Norsk Folkemuseums samlinger og utstillinger.

Etnisitet og grenser

Etnisitet er et av mange nøkkelelementer i identitetsdannelse. Etnisitet er relasjonell og forholdene mellom ulike etniske grupper og grensene mellom dem kan forandres avhengig av politiske, kulturelle og økonomiske endringer i omgivelsene. Noen ganger kan de stå i opposisjon til hverandre. Denne kompleksiteten har inspirert en refleksjon om betydningen av grenser og definisjoner av fremmedhet. Grenser er først og fremst kontaktsoner som brukes for å fremheve likhet og annerledeshet. De er fleksible og kan forandres. Grenser skaper en følelse av ►►

Begynnelsen

Landet under isen

Isbreen - den kalde kjempen - var den første som pløyde landet. Skrubbet og skurte, formet og flyttet til solvarmen kom. Da sprakk han og veltet i fossen som trollet i eventyret.

Og det nypløyde landet løftet seg, trakk pusten og fyltes av liv. Nå kunne historen begynne...

Den lappiske ekvipasjen. «Høstflytting i Lule Lappmark». Et tableau fra Nordiska museet i Stockholm's permanente utstilling, 1874. Copyright: Nordiska museet.

tilhørighet. De anvendes både som beskyttelse for selvet, og for å holde den fremmede ute. Men som flere av prosjektets studier viser, finnes det ulike grader av fremmedhet og annerledeshet, og disse endres kontinuerlig.

I Norge har samene vært den «betydelige andre». Frem til andre halvdel av 1900-tallet ble samene fremstilt som noe annet, i kontrast til det nasjonale. I Oslo ble samisk kultur og historie utstilt på Etnografisk museum frem til 1951, sammen med andre eksotiske folkeslag. I dag vises samisk kultur og historie på majoritetsmuseer som Norsk folkemuseum, og på egne samiske museer. Både norske og samiske kulturhistoriske museers (re)presentasjon av samene har vært preget av en tidløshet i fremstillingsformen, hvor etnisitet og identitet er betraktet som uforanderlig og evig.

Nye minoriteter

I de siste ti årene har disse museene i økende grad vært opptatt av å vise at den sosiale identiteten er sammenvevd av mange elementer som kjønn, nasjonalitet, etnisitet, yrke, familie, slekt og venner. Denne trenden gjelder også representasjoner av de «nye» minoritetene med innvandringsbakgrunn, og flere kulturhistoriske museer har anvendt

hverdagskosmopolitisme som metode for å uttrykke individers mangfoldige identiteter og tilhørighet. Hverdagskosmopolitisme bringer frem ny innsikt om hvordan folk med ulike bakgrunn deler et felles rom og påvirker hverandre daglig.

Den svært estetiserte utstilling *Hijab – med rett til å velge* som ble satt opp på Oslo bymuseum (15.02–15.04.2009) fokuserte på unge muslimske norske kvinner. Formålet med utstillingen var å sette i gang en refleksjon omkring vestlige/norske holdninger og stereotyper om muslimske kvinners bruk av hijab. Til tross for flere svakheter kommuniserte utstillingen et viktig budskap: ingen kultur eller tradisjon står stille, men skapes og omskapes i en kontinuerlig prosess.

Skape opplevelser

Siden 1990-tallet har museene satsset mer og mer på å skape opplevelser for publikum. En estetisk tilnærming anvendes for å produsere mening og formidle kunnskap. Den estetiske praksisen i museer er basert på en fenomenologisk tilnærming og spiller på besøkendes erfaringer, kunnskap, følelser, sanser og kulturell erindring i vid forstand. Videre gjenspeiler utstillingenes estetikk institusjonenes og sponsorenes politiske ståsted og prioriteringer.

To 1990-talls utstillinger illustrerer godt estetiseringsprosesser av nasjonalhistorien. *Langsomt ble landet vårt eget* som åpnet på Maihaugen i 1994, og *Opp av aske og ruiner* som åpnet i 1998 på Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms fremstår som for henholdsvis nasjonen og regionen. *Langsomt ble landet vårt eget* er ifølge skapelsesberetningen teksten ved inngangen en reise gjennom tiden. Historien begynner med istiden og fremstilles som kunst. Tekstene er svært poetiske og naturen er menneskeligjort. Poetisk språk, kunst og installasjoner er brukt for å fremheve en felles, ensartet norsk identitet. Begge utstillingene anvender en helhetlig fortelling om hvordan nordmenn skapte nasjonen og regionen, og hvor det store, omveltende brudd skjedde i perioden 1940–45.

Visuell mosaikk av sitater

Vi har anvendt begrepet intervisualitet for å analysere hvordan utstillinger låner fra og refererer til lignende utstillinger om samme tema. Intervisualitet kan sees som den visuelle parallellen til intertekstualitet, og utstillingene kan dermed delvis betraktes som en mosaikk av sitater. Dette gir rom for endringer og ny tolkning. Som ved intertekstualitet er det en kontinuerlig interaksjon mellom museer, deres utstillinger og publikum. Meningen skapes gjennom dialogisk utveksling mellom alle parter.

Prosjektet viser hvordan brytningene mellom et eldre nasjonalt, men komparativt paradigme og samtidens politisk formulerte krav til åpenhet, dialog og mangfold ikke er løst. De ulike delstudiene viser på ulik måte at både det visuelle språket og det narrative grepet i norske museumsutstillinger er historisk komplekst, og derfor yter motstand mot raske og entydige endringer.

Patterns of Cultural Valuation. Priorities and Aesthetics in Exhibitions of Identity in Museums

Prosjektleder: Professor *Saphinaz-Ama Naguib*

Institusjon: Institutt for kulturstudier og orientalske språk, Universitetet i Oslo

Prosjektmedarbeidere

Arne Bugge Amundsen, professor, IKOS, UiO; *Olav Christensen*, forsker, IKOS, UiO; *Line Esborg*, førsteamanuensis, IKOS, UiO; *Mariann Mathisen*, Ph.D.-stipendiat, Universitetet i Tromsø; *Silje Opdahl Mathisen*, Ph.D.-stipendiat, IKOS, UiO; *Saphinaz-Amal Naguib*, professor, IKOS, UiO (leder); *Marzia Varutti*, NFR-YGGDRASIL stipend, IKOS, UiO (01.09.2009–31.01.2010).

Samarbeidspartnere

Tema Q – Kultur och samhälle, Universitet i Linköping, ved professor *Peter Aronsson*; The Department of Museum Studies, University of Leicester, ved professorene *Simon Knell* og *Richard Sandell*.

Utvalgte publikasjoner

Temanummer av ARV. *Nordic Yearbook of Folklore* 67 (2011), med flere artikler fra prosjektet.

Esborg, Line. «(Re)constructed Cultural Heritage.» *Acta Borealia* 29, nr. 1 (2012): 77–97.

Mathisen, Silje Opdahl. «Likt men likevel forskjellig. Om representasjon av samisk identitet og forhistorie i samiske museer og majoritetsmuseer.» I *Samling og museum. Kapitler av museenes historie, praksis og ideologi*, red. Bjarne Rogan og Arne Bugge Amundsen, 295–307. Oslo: Novus Forlag, 2010.

Naguib, Saphinaz-Amal. «Reconciling History and Memory at the Cité Nationale de l'Histoire de l'Immigration in Paris.» I *Changes in Museum Practice. New Media, Refugees and Participation*, red. Hanne-Lovise Skartveit and Katherine Goodnow, 48–57. New York and Oxford: Berghahn Books, 2010.

Varutti, Marzia. «Towards Social Inclusion in Taiwan: Museums, Equality and Indigenous Groups.» I *Museums, Equality and Social Justice*, red. Richard Sandell og Eithne Nightingale, 242–253. London: Routledge, 2012.

Nettside: www.hf.uio.no/ikos/forskning/prosjekter/kulturell-verdsetting/

Grensens estetikk

Grensene mellom forskjellige land er i stadig forandring og påvirker våre liv på mange måter. Hvordan er estetikken med på å skape de kulturelle verdiene som grenser står for?

Et utsnitt av Berlinmuren, bevart for ettertiden. Foto: Johan Schimanski

Gjør grenser at vi føler oss mer sikre, eller er de til hinder for oss? Virker de meningsløse, naturlige, smertefulle, komiske? Hva har våre opplevelser knyttet til grenser å si for demokrati, rettigheter, naboskap, utvikling, miljø? Hvordan tillegges grenser forskjellige kulturelle og politiske verdier? Kan grenser være stygge, kan de gjøres vakre? Hva skjer når grenser formidles gjennom kunst, design, litteratur, film, teater, arkitektur og musikk?

Prosjektet *Grensens estetikk (Border Aesthetics)* ved Universitetet i Tromsø har samlet en gruppe med lokale og internasjonale forskere innenfor litteraturvitenskap, medievitenskap, folkloristikk, sosialantropologi, byplanlegging og politisk geografi, i et forsøk på å besvare disse spørsmålene. Prosjektets formål har vært å undersøke estetikkens rolle i grenseprosesser og hvordan det estetiske er med på å skape de kulturelle verdiene som grenser står for.

Grenser og estetikk

Begrepet *grense* brukes i mange forskjellige sammenhenger: grenser kan trekkes mellom mennesker, mellom kultur og natur, mellom det kjente og det ukjente, mellom oss og kunstverket. I tillegg er det et begrep i stadig forandring: grenser oppfattes ulikt av lokalbefolkninger, politikere, næringslivet, grensevakter, urbefolkning, flyktninger, turister, forskere og kunstnere. Vår opplevelse av grenser er påvirket av nåtidige og historiske erfaringer: de kan oppleves både som barrierer og kontaktflater, som klare linjer eller som uklare gressesoner, som yttergrenser og mellomrom, faste og dynamiske, aktive og døde, naturlige og unaturlige, nødvendige og unødvendige, vakre og stygge.

Når vi i dette prosjektet er opptatt av grensens *estetikk*, er det fordi vi ønsker å sette fokus på hvordan våre sansemes-

sige oppfatninger og vurderinger, samt kunstneriske uttrykk, blir en del av forhandlingene omkring grensen. Grenser har i stadig økende grad blitt en del av hverdagslivet, de håndheves ikke bare ved landets yttergrenser, men er blitt en del av både miljøet, kunsten og litteraturen som omgir oss. Gjennom å analysere grensens estetikk, får vi innblikk i hvordan sentrale forandringer i samfunnet og kulturen påvirker oss, og hvordan vi påvirker dem.

Grenser i nord

Flere av prosjektets case-studier er fra Barents-regionen, mens andre tar for seg grenser andre steder i verden. Prosjektdeltakerne har bl.a. sett på bruk av estetiske kategorier i norske og engelske romaner om grensene mellom Norge-Russland og Norge-Sverige, terskler i filmene til Knut Erik Jenssen, symbolske monumenter og byrom i Kirkenes og på Kola, identitetsdannelse i Tornedalsk litteratur på den svensk-finske grensen, skrift og kropp i historiske fangenskapsfortellinger fra Barbareskkysten, venting foran grensen i Kafkas tekster, filmer om middelhavsmigrasjon, deltakende videoer av innvandrere til Italia, og rudimentært språk i filmer om innvandrere i London.

Nøkkelord om grenser

Med bakgrunn i disse casene har vi kunnet identifisere et antall viktige nøkkelord som ligger bak grensens estetiske liv i dag:

Økologi: Forsøk på å forklare grenser utfra hva som er riktig og naturlig, blir selvbekreftende, og gir ikke plass til mennesker og kunst i bevegelse, mens økologiske tankegang fokuserer på sammenheng og grensekryssinger.

Forestillinger: Samfunn limes sammen av symboler, bilder, fortellinger og myter om grenser som samtidig skjuler

skyggesider, alternative framtider og glemte forhold. Kunst og litteratur hjelper oss å se tradisjonelle forestillinger om grenser utenfra.

Suverenitet: Grensen bestemmer hvor det ene landets suverenitet slutter og det andres starter, men fordi grensen ikke alltid er entydig, oppstår det ofte ubestemmelige steder gjennom kunst og litteratur som kan kobles til folk på flukt og på vandring.

Venting: Grensen bestemmer hvem som får passere, hvem som må vente utenfor, og hvem som må vente på dem utenfra. Grensekryssere og grensevoktere begjærer både orden og frihet, og lever dermed mellom virkelighet og en estetisk forestillingsverden.

Palimpsest (en tekst der en finner tidligere, delvis utraderte ord under teksten): Grenser har territoriale, økonomiske, administrative og kulturelle lag, og i en slik kollasj av historiske uttrykk kan kulturen utøve trykk på politiske prosesser.

Synliggjøring: Grensen mellom det synlige og det usynlige fungerer også som grensen mellom det politisk relevante og irrelevante. Fordelingen skjer gjennom *borderscapes* (grense+[land]skap), deterritorialiserte grensesoner hvor estetikk og politikk påvirker hverandre.

Estetikens rolle

Hovedkonklusjonen av case-studiene har vært at estetikk, kunst og litteratur, spiller en stor rolle i måten vi forhandler om grenser på og hvordan vi utvikler nye begreper om grenser. Ofte fortøner dette seg svært konkret, som når forsøk på å mykne opp grenser, som grensen mellom Norge og Russland, skjer gjennom kulturelle uttrykk. Andre ganger er estetikens rolle mer subtil, som når den danner grunnlag for våre inngrodde holdninger til grenser og til det disse grensene omslutter og begrenser. Kunst, film og litteratur skaper nye rammeverk for vårt forhold til grenser, uansett om vi bor nær grenser eller langt fra dem.

Romerske grenser markert på gaten i Utrecht. Foto: Johan Schimanski

Border Aesthetics

Prosjektleder: Førsteamanuensis *Johan Henrik Schimanski*
Institusjon: Institutt for kultur og litteratur, Universitetet i Tromsø

Prosjektmedarbeidere

Gerd Bjørhovde (Institutt for kultur og litteratur, IKL, UiT); *Nadir Kinossian* (IKL, UiT); *Ruben Moi* (Institutt for lærerutdanning og pedagogikk, UiT); *Holger Pötzsch* (IKL, UiT); *Johan Schimanski* (IKL, UiT); *Stephen Wolfe* (IKL, UiT); *Urban Wråkberg* (Barents Institute, UiT); *Chiara Brambilla* (Centro di ricerca sulla complessità, Università degli studi di Bergamo); *Reinhold Görling* (Institut für Medien- und Kulturwissenschaft, Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf); *Anne Heith* (Kultur- och medievitenskaper, Umeå universitet); *Henk van Houtum* (Nijmegen Centre for Border Research, Radboud Universiteit Nijmegen); *Lene M. Johannessen* (Institutt for fremmedspråk, Universitetet i Bergen); *Mari Ristolainen* (Writing Cultures and Traditions at Borders, Itä-Suomen yliopisto, Joensuu); *Mireille Rosello* (Literatuurwetenschap, Universiteit van Amsterdam); *Tim Saunders* (Språk og litteratur, Høgskulen i Volda)

Samarbeidspartnere

Pikene på broen (kunstprodusenter, Kirkenes), Chto delat? / What is to be done? (kunstnerkollektiv, St Petersburg).

Utvalgte publikasjoner

Houtum, Henk van. «Waiting Before the Law: Kafka on the Border.» *Social & Legal Studies* 19, nr.3 (2010): 285–297.
Pötzsch, Holger. «Aspects of Liminality in Knut Erik Jensen's *Stella Polaris* (1993).» *Folklore* 52 (2012): 118–123.
Rosello, Mireille. «Ismaël Ferroukhi's Babelized Road Movie». I *Art and visibility in migratory culture: conflict, resistance, and agency*, red. M. Bal og M.Á. Hernández-Navarro, 257–276. Amsterdam: Rodopi, 2011.
Schimanski, Johan. «Pronouncing it the Porder: The Ascription of Aesthetic Values to External and Internal National Borders in Frank A. Janssen, *The Salt Bin*.» I *Crossing Borders, Dissolving Boundaries*, red. Hein Viljoen, 181–198. Amsterdam: Rodopi, 2013.
Border Aesthetics Project. *Border Aesthetics* [bok under redigering].

Andre resultater

Prosjektet har kunnet nyte av offentlige dialog gjennom foredrag på litteraturfestivaler, kunstseminarer, og filmvisningsserien Filmgrenser på Verdensteatret Cinematek. Et samarbeid med kunstnerkollektivet Chto delat? i St Petersburg har resultert i utgivelsen av en avis med essays. Prosjektet har nettside (<http://uit.no/hsl/borderaesthetics>), facebook-gruppe (Border Aesthetics) og twitterkonto (@bordaesth), og har vunnet formidlingsprisen ved HSL-fakultetet ved Universitetet i Tromsø. Arbeidet med grensens estetikk videreføres med deltakelse i det EU-finansierte EUBORDERSCAPES-prosjektet (2012–2016).

Nettside: www.uit.no/hsl/borderaesthetics

Sanselig religion

Religionens tyngdepunkt forskyver seg fra hode mot hjerte og kropp. Hvordan arter den økte sanseorienteringen seg i dagens religiøse liv i Norge?

Forskningsprosjektet «Religion som estetiserende praksis» (RESEP) har samlet vel 20 forskere, de fleste fra Universitetet i Agder, for å undersøke estetikkens rolle i det religiøse liv i dagens Norge. Prosjektet har hatt en arbeidshypotese om at det estetiske aspektet ved religion, altså religionens sanseorienterte dimensjoner, er blitt stadig viktigere. Vi tror det religiøse liv gjennomgår en tyngdeforskyvning i vår tid, der man har gått fra en vektlegging av det læremessige, det tankemessige, det som har med hodet å gjøre, de teologiske påstander om hva som er sant, til en prioritering av det sanseorienterte, det følelsesmessige, de gode opplevelser – det estetiske i vid forstand.

Fra hode til hjerte

Skal en bruke bilder, synes religionens tyngdepunkt å forskyve seg fra hode i retning av hjerte og kropp. Prosesjonene blir lengre og preknene kortere. Ordet alene, har det hett i den nordeuropeiske protestantismen. Ordet har jo aldri stått helt alene, men det har i økende grad fått følge av en appell til flere mottaksdelere enn det å høre talte ord. Flere sanser er aktivert, flere kombinasjoner av uttrykksmåter og flere mangetydige symboler. Og når ordet fremdeles lyder, er det færre dogmatiske påstander å godta og flere åpne fortellinger å undre seg over.

Som prosjektets tittel antyder, har formålet vært å undersøke religion som estetiserende praksis. Mange forbinder estetikk med læren om det vakre. Ofte handler estetikk om skjønnhet, men vi bruker begrepet slik de gamle filosofer brukte det; om det som har appell til sansene.

Vi har hatt som utgangspunkt at religionen har blitt mer sanseorientert og at religiøst liv samtidig har blitt mer dogmatisk åpent og mindre opptatt av teologi. Antakelsen om at religionen estetiseres har vært med oss ut i feltet og gitt retning til forskningen, men vi har prøvd å være åpne for å nyansere og problematisere hypotesen. I prinsippet kan estetiske uttrykk også bidra til å understreke og utdype religionens læremessige innhold, slik det for eksempel forekommer i klassiske salmer og i ortodokse ikoner. I våre undersøkelser fra norsk religiøst liv i dag, finner vi mange eksempler på at estetikk spiller en stor rolle, og trolig større enn før. Dessuten har vi funnet mange eksempler på brytninger og debatter der den estetiske utfoldelsen støter på moralske og religiøse rammer som tradisjonelt har stått

sterkt i det religiøse liv, fordi rammene noen ganger har vært oppfattet som gudgitte.

Et mer variert kunstnerisk uttrykk

De fleste studiene i RESEP kommer fra kristne miljøer, ikke minst fra frikirkene, som er for lite utforsket i norsk religionsforskning. Hans Hodne har besøkt konservative kristne hjem. Han konstaterer at religiøs kunst og utsmykning på veggene er mer moderne og i en del tilfeller mer kunstnerisk ambisiøs enn før. Likevel kan en stadig støte på masseproduserte bilder av Jesus og beskyttende engler. Dette er gjerne bilder som har en sentimental verdi, fordi de følger generasjonene nedover. Hodne har også sett på bedehus, og funnet at de rommer mer varierte kunstnerisk uttrykk enn tidligere. Men også her tar en vare på tradisjonene, for eksempel ved å henge opp broderte skriftsteder og andre tradisjonelle uttrykk i andre rom enn hovedsalen.

Harald Olsen har gått gjennom flere diskusjoner i forbindelse med bygging av nye kirker. Han konstaterer at det ofte er en spenning mellom funksjonelle hensyn og estetiske uttrykk. De estetiske normene kan være moderne, men de kan også være svært tradisjonelle («En kirke skal se ut som en kirke»). Han konstaterer også at det gjennom de siste 40–50 år synes å ha skjedd en endring: det legges økende vekt på at kirker skal ha markante estetiske uttrykk og anerkjente kunstneriske uttrykk. Selv om slike hensyn enkelte ganger må kjempe mot tradisjonelle religiøse normer («Kan vi framstille Jesus slik?») eller mot praktiske hensyn, har det skjedd en forskyvning bort fra 1960-tallets praktiske arbeidskirker. Liknende spenninger finner Helje Sødal i en studie av forsamlingslokaler i pinsebevegelsen. De har tradisjonelt lagt vekt på det funksjonelle og enkle, men estetiske ambisjoner har kommet sterkere inn over tid.

Trender og religion

RESEP inneholder også studier fra islam og alternativ spiritualitet. Jan Opsal har studert moskeer på Østkanten i Oslo. Han ser på hvordan de finner sin form i spennet mellom muslimske tradisjoner og norske byggeforskrifter, og blant annet hvordan muslimske ledere og guider ofte markerer at deler av materialet til bygg og inventar er norsk. Inger Furseth har studert norske og internasjonale nettsider om hijabmoter og snakket med unge muslimske jenter i Norge om hijab. Hun finner at hijab finnes i mange varianter ►►►

Kuppel, minaret og fargede fliser på fasaden gjør moskeen i Åkebergveien til et blikkfang, og de blå fargetonene passer godt til himmelen over Oslo. Jan Opsal har gjort en studie av moskeer i Oslo, og vært opptatt av hvordan utformingen av dem både ute og inne blir et ledd i norsk-islamisk identitetsbygging. Foto: Jan Opsal.

og at det er en hel moteindustri knyttet til hijab. Mange jenter er opptatt av å finne sin form for hijab. De vil gjerne se godt ut og være attraktive, men er samtidig opptatt av ikke å krenke muslimske normer for sømmelighet.

Også kirkens kommunikasjon preges av trender i tiden. Anne Løvland har studert annonser og brosjyrer som Kirkens Nødhjelp har tatt i bruk for å samle inn penger i sine årlige fasteaksjoner. I en tidlig fase spilte ord og ikke minst bilder av nødlidende mennesker (ofte barn) i den tredje verden

hovedrollen. I en senere fase spilte global rettferdighet en mer sentral rolle, med bilder av sterke og bevisste fattige. Opp mot vår egen tid er det gjerne glade og vakre ungdommer fra Norge som avbildes, i ferd med å gjøre en innsats for verden.

Sang og musikk

Irene Trysnes har studert endringer i kristne barnesanger, blant annet de som brukes i søndagsskolen. Sangene tegner et bilde av en snillere og mindre kontrollerende og dømmende Gud enn mange barnesanger gjorde for et par-tre generasjoner siden. Forskjellsmarkeringer forekommer knapt lenger, men var ganske vanlige tidligere, for eksempel mellom gutter og jenter («Jeg vil ligne Daniel og jeg vil ligne Rut»), mellom kristne og ikke-kristne («frelste og fortapte»), og mellom det kristne Norge og hedningenes verden der ute. Menneskesynet er dessuten blitt langt mer optimistisk. Referanser til synd er borte. Nyere kristne barnesanger handler ofte om å støtte selvtillit og livsutfoldelse, noe som gjerne markeres med aktiv bruk av kroppen når det synges.

Også andre prosjekter handler om sang, musikk og kroppsutfoldelse. Både i Pinsebevegelsen, i Frikirken og i Den norske kirke er det spenninger mellom ulike musikksmaker. Skillelinjene følger generasjonene og handler ofte om hvor dominerende plass lovsang skal ha. Både Per Kjetil Farstad, Randi Eidsaa og Bodil Nørsett undersøker slike spenninger. Randi Eidsaa finner at det musikalske liv er blitt mer allsidig innenfor mange ulike kristne miljøer. Hun finner dessuten at spenningene er mildere enn før, ofte trives ulike musikkstiler side om side. Olaf Aagedal har observert at lokale kirker mer og mer tas i bruk til kulturarrangementer, særlig konserter, mens Anne Løvland og Pål Repstad finner at nesten en tredjedel av Norges voksne befolkning besøkte minst én julekonsert i en kirke i desember 2011. Hildegunn Schuff utforsker dansens vei inn i kirkene, både i frikirkene og Den norske kirke. Fra å være kontroversielle er danseinnslag blitt vanlige og populære innslag i gudstjenester og kristne møter.

En mindre presis dogmatikk?

Vi kan spørre hvorfor det estetiske og sanseorienterte blir viktigere i religiøst liv, til dels samtidig som dogmatikken blir mindre presis. Det kan skyldes at religiøse organisasjoner må konkurrere mer enn før om folks tid og oppmerksomhet, både innbyrdes og med andre fritidstilbud. Dermed blir det viktig å gjøre seg attraktiv. Endringene kan også forstås som et utslag av en generell *visual turn* i vår tid, ikke minst gjennom medialiseringen, der religion ofte presenteres som underholdning. Kanskje kan vi også se estetiseringen som en måte å håndtere livssynsmangfold på: Det er hyggeligere å møtes i felles livring på tvers av dogmatiske grenser enn å kjempe med læresetninger som våpen. Estetisering kan selvsagt også brukes konfliktskapende og polariserende (jf. Behring Breiviks iscenesettelser), men i dagens Norge synes religiøs estetisering i hovedsak å fremme fredelig sameksistens.

Hildegunn Schuff har skrevet om hvordan dans har gått fra å være kontroversielt til å bli en integrert del av gudsdyrkelsen mange steder i Norge, både i statskirken og i frikirkene. Her danses det foran alteret i Vigmostad Kirke i Vest-Agder. Foto: Hildegunn Schuff.

Religion som estetiserende praksis (RESEP)

Prosjektleder: Professor *Pål Repstad*

Institusjon: Institutt for religion, filosofi og historie, Universitetet i Agder

Prosjektmedarbeidere

Irene Trysnes, Universitetet i Agder (post doc); *Anne Haugland Balsnes*, Ansgar teologiske høgskole; *Helga Bjerke*, Universitetet i Agder (masterstudent); *Pål Ketil Botvar*, Kirkeforskning; *Randi Margrethe Eidsaa*, Universitetet i Agder; *Per Kjetil Farstad*, Universitetet i Agder; *Erik Fossåskaret*, Universitetet i Stavanger; *Inger Furseth*, Kirkeforskning; *Ann Kristin Gresaker*, Kirkeforskning; *Øyvind Gulliksen*, Høgskolen i Telemark; *Hans Hodne*, Universitetet i Agder; *Årstein Justnes*, Universitetet i Agder; *Jens Olai Justvik*, Universitetet i Agder (masterstudent); *Alexandra Irene Larsen*, Universitetet i Agder; *Anne Løvland*, Universitetet i Agder; *Paul Leer-Salvesen*, Universitetet i Agder; *Bodil Kvernenes Nørsett*, Ansgar teologiske høgskole; *Harald Olsen*, Universitetet i Agder; *Jan Opsal*, Misjonshøgskolen; *Ole Riis*, Universitetet i Agder; *Hildegunn M. Tønnessen Schuff*, Ansgar teologiske høgskole; *Anne Svensen*, Universitetet i Agder (masterstudent); *Helje Kringlebotn Sødal*, Universitetet i Agder; *Elise Seip Tønnessen*, Universitetet i Agder; *Tor Vegge*, Universitetet i Agder; *Olaf Aagedal*, Kirkeforskning

Utvalgte publikasjoner

Repstad, Pål og Elise Seip Tønnessen (red.). *Hellige hus. Arkitektur og utsmykning i religiøst liv*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2013.

Repstad, Pål og Irene Trysnes (red.). *Fra forsakelse til feelgood. Musikk, sang og dans i religiøst liv*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2013.

Løvland, Anne, Pål Repstad, og Elise Seip Tønnessen (red.). *Sanselig religion. En billedbok*. Oslo: Verbum forlag, 2013.

Gulliksen, Øyvind og Årstein Justnes (red.) *Religion i nyere norsk litteratur* [Arbeidstittel]. Oslo: Verbum forlag, 2013.

Andre resultater

En nettutstilling med bilder og korte tekster fra prosjektene åpner våren 2013.

Nettside: www.uia.no/no/portaler/om_universitetet/humaniora_og_pedagogikk/nordisk_og_mediefag/forskning/resep

Muslimsk fromhetspraksis i diaspora

Estetikk, tolkning og kulturproduksjon

Hvordan formidles og endres religiøse verdier på tvers av kulturer? Hvilke spenninger finnes mellom tradisjon og samtidige behov i emigrerte muslimers religiøse utøvelse?

Dette flerdisiplinære prosjektet analyserer estetikk og muslimsk fromhetspraksis i kulturdannende prosesser i den muslimske verden. Hvordan formidles religiøse og kulturelle verdier, og hvordan er de gjenstand for endring, reformulering, redefinering eller forkastelse? Spesielt aktuelt i denne sammenhengen er spenningene mellom det som oppfattes som tradisjon og kulturarv på den ene siden og nåtidens behov og krav på den andre siden.

Sanseopplevelser skaper refleksjon

Vi har valgt å forstå estetikk som et mangetydig begrep: som normativ kategori, diskurs, «performance» og erfaring. De estetiske feltene som undersøkes i prosjektet er litteratur, ritualer, resitasjon, bilder og visualisering, musikk, sang, dans og mat. Et sentralt utgangspunkt er at sensoriske erfaringer (lyd, synsopplevelser, smak og lukt) skaper refleksjon rundt religiøse sannheter. Estetiske praksiser framstår dermed som felt hvor makt forhandles. Prosjektet inkluderer studier fra muslimske migrasjonsmiljø i Norge, Bosnia-Herzegovina, Pakistan, Sør Afrika, Kenya og Egypt og bidrar med nye empiriske data om muslimske estetiske uttrykk og diskurser.

Jürgen Frembgen har analysert pilegrimsritualene rundt Pakistans mest kjente Sufi-helgen, Shah Qalander som døde i 1274. Han har vist hvordan ritualet omskapes til en fest, som igjen sysselsetter ikonmalere, artister, diktere, sangere og håndverkere. En rekke «pilegrimsprodukter» fungerer som sensoriske symboler for helgenens tilstedeværelse.

Catharina Raudevere har vektlagt overføringen av islamske teksttradisjoner mellom to generasjoner bosniske kvinner. Hun viser at sang er et sentralt element i overføringen av bosniske kvinners rituelle plikter. Anne K. Bangs studie fokuserer på en bønn som har sin opprinnelse i Sufi Islam, slike den praktiseres i Kenya, Zanzibar og Cape Town. Hun viser hvordan denne enkeltstående bønnen oppfattes både som tekst og ritual, og at den tillegges mening avhengig av politisk og sosial kontekst. Nefissa Naguibs etnografiske studie tar utgangspunkt i matkulturen og dens historiske kontinuitet blant minoritetsgrupper i Midtøsten. Hun analyserer hvordan erindring om mat, og lengsel etter mat, kan gi innsikt i individuelle opplevelser av smertefulle historiske brudd. Synestesi, eller krysningspunkt for erfaringer fra forskjellige sanser, er et nøkkelbegrep når hun viser spisevanene i de familiene hun har intervjuet.

Islamsk teater, Oslo 2011. Foto: Ingvild Flakerud.

Kulturelle forskyvninger

Erfaringene fra diaspora påvirker utformingen av kulturelle uttrykk og verdier på ulike måter. Postdoktor Ingvild Flaskerud viser hvordan utformingen av kulturelle uttrykk og verdier i det sjiamuslimske miljøet i Norge er situasjons- og kontekstbestemt. På den ene siden eksisterer det flere parallelle uttrykk på et gitt tidspunkt, avhengig av hvilke behov bestemte religiøse organisasjoner eller nettverk har, og hvilke ressurser de har. På den annen side innebærer dette at uttrykk og verdier endres over tid.

Generelt skjer det en forskyvning hvor kulturelle elementer fra hjemlandet gradvis gis en form eller inkluderer elementer som er akseptable og forståelige for en yngre generasjon, som har andre kulturelle referanser enn den eldre. Dette gjelder både estetiske uttrykksformer som brukes i utdanningsøyemed, og uttrykksformer som danner et viktig fundament for spirituelle erfaringer. Utformingen av rituell praksis og dens materielle dimensjon er særlig påvirket av tre forhold: Overføring av tradisjon fra hjemland og lokal kompetanse om denne tradisjonen, kunnskap om utforming av ritualer i andre lokaliteter (inkludert Vesten), og lokale diskusjoner om ritualene og religionens plass og rolle i en norsk sammenheng. Diskusjonen rundt estetiske praksiser foregår derfor i relasjon til transnasjonale og globale erfaringer, men avgjørelsen om lokal utforming er bestemt av hvilke mål man har, hvilke ressurser man har, og hva man definerer som samsvarende med en norsk muslimsk identitet.

Estetikk i religiøst liv

Prosjektets case-studier er med på å nyansere tidligere estetisk teoretisering. Teoretisering rundt muslimsk estetikk har vært preget av en normativ og essensialistisk tilnærming. Nyere forskning forankrer studiet av muslimsk estetikk i religiøse praksiser og utvider materialet til også å omhandle populærkulturen. Dette prosjektet bygger på en slik tilnærming, men undersøker spesielt hvordan erfaringer og diskurser i diaspora påvirker utformingen av kulturelle uttrykk og verdier. Videre bidrar prosjektet med nye perspektiver på estetisk teoretisering ved å inkludere materiale fra kulturelle felt som bruker andre parametere for å uttrykke forholdet mellom skjønnhet, religiøse sannheter og oppfatninger og ønsket om å kommunisere disse.

Fromhetspraksiser

Et annet sentralt bidrag er fokuset på fromhetspraksiser, et oversatt felt i estetisk teoretisering. Prosjektet bidrar dessuten empirisk og teoretisk til studiet av lokal og translokal islam ved å undersøke vestlig og ikke-vestlig innflytelse på muslimsk estetikk og identitet, og hvordan globaliseringsprosesser henter impulser fra mange lokaliteter.

Estetikk behandles i prosjektet ikke bare som oppfatninger om det skjønnne, men dreier seg i større grad om hvordan valg av estetiske former er bundet til posisjoner som kjønn, alder og status, og brukes som en metode for å uttrykke og utvikle tolkninger av religiøse oppfatninger. Dette gjelder ikke minst kvinner som tradisjonelt ikke har hatt tilgang til den formelle teologiske produksjonen, men har brukt genre som hymner, fortellinger, måltider og bønner i sitt rituelle lederskap.

Muslim Devotional Practices, Aesthetics and Cultural Formation in Migrancy

Prosjektleder: Professor *Nefissa Naguib*

Institusjon: Chr. Michelsen Institute

Prosjektmedarbeidere

Dr. *Anne K. Bang*, Chr. Michelsen Institute, Bergen;
Dr. *Ingvild Flaskerud*, post.doc., AHKR, Universitetet i Bergen; Prof. Dr. *Jürgen Wasim Frembgen*, Oriental Department, Museum of Ethnology, Munich /Institute of Near and Middle Eastern Studies, Ludwig-Maximilians-University, Munich; Prof. *Nefissa Naguib* (prosjektleder), Chr. Michelsen Institute/University of Bergen; Prof. Dr. *Catharina Raudvere*, Department of Cross-cultural and Regional Studies, University of Copenhagen

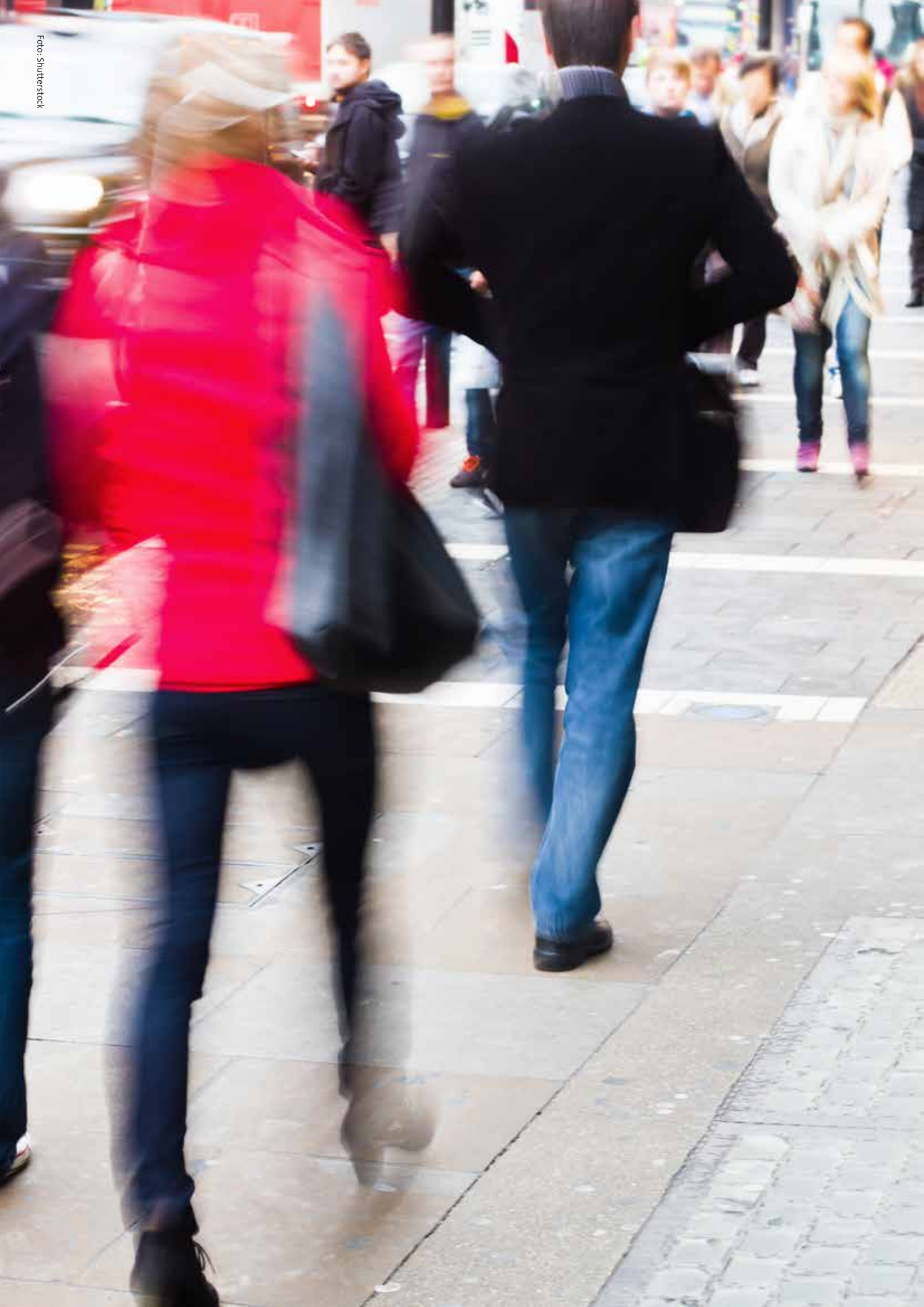
Samarbeidspartnere

The British Museum, Department of the Middle East; Institut d'études de l'Islam et des sociétés du monde musulman (IISMM); Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS); Department of religious studies, University of Cape Town; Museum of Cultural History, University of Oslo

Utvalgte publikasjoner

- Bang, Anne K. «Authority and Piety, Writing and Print: A Preliminary Study of the Circulation of Islamic Texts in Late Nineteenth- and Early Twentieth-Century Zanzibar.» *Africa. Journal of the International African Institute* 81, nr.1 (2001): 89–107.
- Flaskerud, Ingvild. «Redemptive Memories: Portraiture in the Cult of Commemoration.» I *Unburied Memories: The Politics of Bodies of Sacred Defense Martyrs in Iran*, red. Pedram Khosronejad. London and New York: Routledge, 2012.
- Frembgen, Jürgen Wassim. «Dham I and the Performing Body: Trance Dance in the Devotional Sufi Practice of Pakistan.» *Journal of Sufi Studies* 1, nr.1 (2012): 77–113.
- Naguib, Nefissa. «Fredagslunsj: Tanker om Istanbul i Kairo.» *ARR. Idéhistorisk tidsskrift*, nr. 1–2 (2011).
- Raudvere, Catharina. «Textual and Ritual Command. Muslim Women as Keepers and Transmitters of Religious Knowledge in Contemporary Bosnia.» I *Women, Leadership and Mosques: Changes in Contemporary Islamic Authority*, red. Hilary Kalmbach og Masooda Banu, 259–278. Leiden: Brill, 2012.

Nettside: www.cmi.no/research/project/?1464=muslim-devotional-practices-aesthetics

Forhandlinger og strid

Kjønn og verdsetting i kunst, estetikk og kulturell offentlighet

Kunsten er et rom der kjønn spilles ut og formes, bekreftes, utforskes og overskrides. Hvilken betydning har kjønn i verdsetting av film, litteratur og billedkunst? Hvilke forhandlinger foregår mellom kjønn og estetikk?

Prosjektets målsetning har vært å forstå betydningen av kjønn i verdsetting av kunst. Vi har arbeidet med et vidt kunstbegrep og undersøkt både billedkunst, film og litteratur, særlig fra samtiden, men også fra tidligere historiske perioder. Utgangspunktet vårt var at kunst har vært et felt for utprøving av forestillinger og ideologier, og at kjønnsforestillinger er noe som, bevisst eller ubevisst, prøves ut i kunsten. Det er også åpenbart at kjønn spiller inn i verdsettingen av kunst. Det ser vi i dag stadige eksempler på i forbindelse med pristildelinger og jursammensetninger; når utøvere nekter å bli satt i bås som «mannlig» eller «kvinnelig artist», eller når kunstnere ikke ønsker å bli identifisert med et kjønnpublikum. Det kommer også til uttrykk når kunst og medieuttrykk som utforsker ny maskulinitet og mannsroller, blir vurdert som viktige og verdifulle, mens «kvinnesjangre», som *chick lit*-romaner og «kvinnefilmer», ofte omtales i nedlatende vendinger.

I prosjektet har vi ønsket å gå bakenfor disse åpenlyse forekomstene av kjønnsforestillinger i den kulturelle offentligheten og få en dypere forståelse av mekanismene i verdsettingsprosessen – ved å beskrive situasjoner og verk der kjønnsforestillinger og -forskyvninger tilskrives verdi og se på hvordan estetisk verdsetting impliserer betydninger av kjønn.

Verdsetting i film vs. litteratur

Vårt viktigste «funn» kan sies å være innsikten i hvor sammensatte prosesser det dreier seg om. Når moderne, norske forfattere som Trude Marstein, Hanne Ørstavik og Anne Oterholm får stor anerkjennelse, er begrunnelsen helst deres avanserte skrivemåte og formbevissthet, ikke at de har skrevet romaner som engasjerer moderne lesere fordi de handler om alenemødre som slites mellom egenutvikling og omsorg for barn. Formeksperiment er tillagt høyere estetisk verdi enn utprøving av nye tematikker og plott i store deler av litteraturfeltet. Annerledes er det i filmfeltet, der amerikanske samtidsfilmer om actionhelter som blir fedre, og fedre som vender hjem for å ta seg av barn, får positiv oppmerksomhet fordi de utvider registeret av mannsbilder.

Ved å sette materiale fra ulike kunstneriske medier og fagdisipliner opp mot hverandre, har vi forstått mer av kompleksiteten i verdsettingsmekanismene, og også hvordan estetiske verdier har en historisk tyngde, som virker inn. Motviljen mot å forholde seg til alenemorstematikken i de nyere romanene har ikke bare med formens forrang i litteraturkritikken å gjøre, men også med at skildringer av moderskap ofte har vært knyttet til melodramaet, som er en underlødig sjanger.

Det er likevel ikke slik at det melodramatiske for alltid er knyttet til «lave» kulturformer eller alltid konnoterer kvinnelighet. I undersøkelsen av den danske samtidskunstneren Jesper Just blir det vist at både musikalsjangeren og melodramaets estetikk i kunstvideoer i dag inngår i den høye kunstens sfære. Just fremstiller gråtende og dansende menn og dveler ved ansikter, kropper og relasjonene mellom menn. Slik inngår maskulinitet og følsomhet en ny forbindelse og tilfører samtidig det melodramatiske ny estetisk verdi.

Ulike interesser i forhandlinger

Vår studie omfatter undersøkelser av både kunst(verk), kunstnere, kritikere og resepsjon. For å gripe samspillet mellom aktører, strukturer og institusjoner har vi arbeidet med et begrep om «forhandlinger». Noen ganger er det snakk om konkrete forhandlinger mellom to aktive parter, andre ganger er det forhandlinger der den ene er passiv motstander. Det dreier seg om forhandlinger om estetisk ideologi, kjønnsstereotyper, kunstneriske sjangre og om kjønnenes plass i offentligheten. Slik har vi satt fokus på konfliktfelt og ulike interesser, og vist at noe står på spill. Vi har vist at både estetisk verdi og kjønn kan fungere både som innsats (forhandlingskort) og som premie (det det forhandles om).

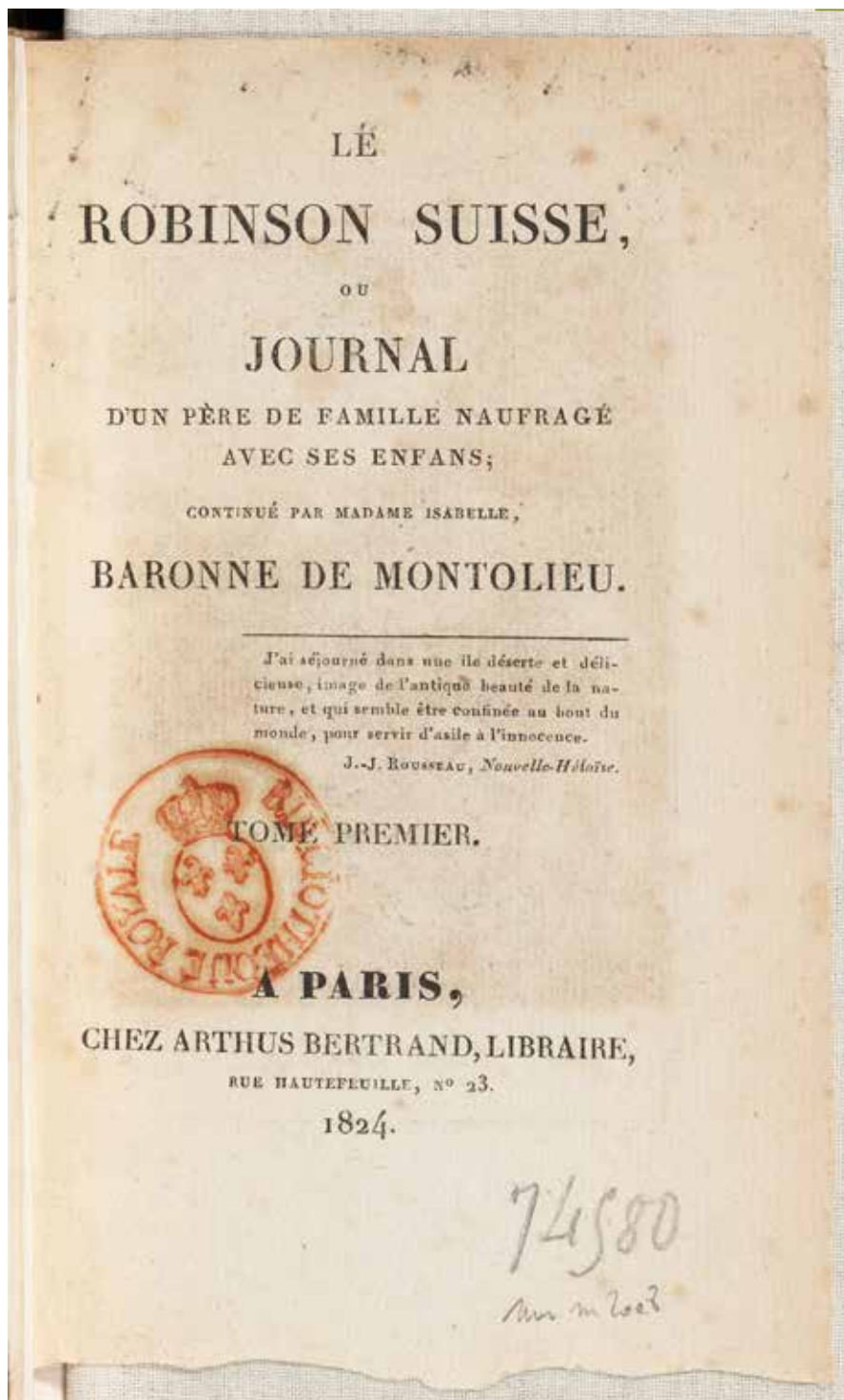
Det er ikke bare samtidskunsten som fremviser forhandlinger med kjønn og estetikk. Analyser av verk og aktører i kunstfeltet i tidligere historiske perioder byr på forhandlinger om kjønnenes adgang eller rett til å utforme eller bruke de estetiske sjangrene. En studie er viet den sveitsiske forfatteren Madame de Montolieu's intervensjon i robinsonadesjangeren tidlig på 1800-tallet. Mens robinsonaden på ▶▶▶

slutten av 1700-tallet hadde fått en ny, oppdragelsesfilosofisk giv av Rousseaus pedagogiske roman *Emile*, henter Montolieu frem en annen av tidens Rousseau-inspirasjoner, nemlig følsomhetskulturen fra *Julie eller den nye Héloïse*. Ved hjelp av den rydder hun estetisk rom for kvinnen og moren i et ellers patriarkalsk litterært univers, med et uttrykt ønske om også å gjøre det attraktivt for kvinnelige lesere.

Motbeviser verdiladning

En bevisst forhandling med en sangers, eller et mediums, kjønnethet ser vi også hos den norske maleren Asta Nørregaard, som på slutten av 1800-tallet malte mannportretter i olje og kvinne- og barnportretter i pastell. I sangerhierarkiet konnoterte oljemaleriet mannlighet og hadde høy prestisje, mens pastellen var lavere verdsatt og konnoterte kvinnelighet. Nørregaard brukte kjønnskonnotasjonene, men samtidig motbeviste hun verdiladningen gjennom å legge ned et arbeid i pastellportrettene som ikke sto tilbake for oljeportrettene. Arbeidsmåten med pastellportrettene yter motstand mot den kjønns-ladete dikotomien, og slik kan det sies at Asta Nørregaard tok kjønnssystemet i bruk til å (re)forhandle estetisk verdi, mens Madame de Montolieu baserte seg på en estetikk med blikk for det kvinnelige for å kunne skrive kvinner inn i en populær sjanger.

I både Nørregaard og Montolieus tilfelle har imidlertid de forhandlingene og verdsettingsprosessene som foregikk, blitt tillagt liten vekt i ettertiden. Historieskrivingen synes å bekrefte enkle koblinger mellom kjønn og verdi, som ikke er så opplagte i et samtids-perspektiv. Undersøkelser av bl.a. Hamsuns og Munchs selvscensetelser som moderne kunstnere har også vist hvordan kjønn inngår i en bearbeiding av kunstnermyten, og hvor viktig kunstnerens egne forhandlinger med institusjonen er, med tanke på senere kanonisering.

Rousseaus *Emile* gav pedagogisk og filosofisk status til Robinson Crusoe og robinsonadesjangeren. Da Madame de Montolieu ryddet rom til kvinner både på den øde øya og i robinsonadesjangeren, tilla hun det estetisk verdi gjennom et motto fra en ganske annerledes Rousseau-tekst: brevromanen *Julie, ou la nouvelle Héloïse*.

Forhandlinger og strid. Kjønn og verdsetting i kunst, estetikk og kulturell offentlighet

Prosjektleder: Førsteamanuensis *Anne Birgitte Rønning*

Institusjon: Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk, Universitetet i Oslo

Prosjektmedarbeidere

Britt Andersen, professor i allmenn litteraturvitenskap, NTNU, Trondheim; *Guri Barstad*, professor i fransk ved Høgskolen i Østfold (permisjon fra Universitetet i Tromsø); *Signe Endresen*, stipendiat i kunsthistorie, IFIKK, Universitetet i Oslo; *Anne Gjelsvik*, professor i filmvitenskap, NTNU, Trondheim; *Christine Hamm*, førsteamanuensis i nordisk litteraturvitenskap, Universitetet i Bergen; *Irene Iversen*, professor i allmenn litteraturvitenskap, ILOS, Universitetet i Oslo; *Ulla Angkjær Jørgensen*, førsteamanuensis i kunsthistorie, NTNU, Trondheim; *Kristine Kolrud*, tidligere postdokstipendiat i kunsthistorie, IFIKK, Universitetet i Oslo; *Anne Marit Myrstad*, førsteamanuensis i filmvitenskap NTNU, Trondheim; *Geir Uvsløkk*, postdoktor, fransk litteratur, ILOS, Universitetet i Oslo; *Anne Wichstrøm*, professor em. i kunsthistorie, IFIKK, Universitetet i Oslo

Samarbeidspartnere

Patricia Berman, professor i kunsthistorie, Wellesley College, Boston; *Paal Bjørby*, førsteamanuensis i nordisk litteratur, Universitetet i Bergen; *Margaretha Fahlgren*, professor i litteraturvitenskap, Uppsala Universitet; *Rune Gade*, lektor i kunstvitenskap, Københavns universitet; *Asbjørn Grønstad*, professor i medievitenskap, Universitetet i Bergen; *Erik Bjerck Hagen*, professor i allmenn litteraturvitenskap, Universitetet i Bergen; *Lill-Ann Körber*, vitenskapelig medarbeider, Humboldt Universität, Berlin

Utvalgte publikasjoner

Rønning, Anne Birgitte og Geir Uvsløkk (red.).

Kjønnforhandlinger. Studier i kunst, film og litteratur. Oslo: Pax Forlag, 2013 (kommer ultimo juni).

Andersen, Britt. *Ubehaget ved det moderne. Kjønn og biopolitikk i Hamsuns kulturkritiske romaner*. Trondheim: Tapir forlag, 2011.

Gjelsvik, Anne. *Home is where the father is* (kommer i 2014).

Tidsskrift for kjønnsforskning nr. 1, 2012, Temanummer om estetikk, red. Kari Jegerstedt, Hilde Danielsen og Ulla Angkjær Jørgensen. Inkluderer tre artikler fra prosjektet.

Iversen, Irene. «Hvem har skylden? Kunsten og sanseligheten i Leo Tolstojs *Kreutzersonaten*.» *Norsk Litteraturvitenskapelig Tidsskrift* 13, nr. 2 (2011): 69–83.

Nettside: www.hf.uio.no/ilos/forskning/prosjekter/forhandlinger-strid/

Å være sammen: Intimitetens offentlige iscenesettelser

Hvilken rolle spiller nære relasjoner, intimitet, seksualitet og kjønn i ulike medier og offentligheter? Hvordan har kulturen blitt politisert og politikken kulturalisert?

Idealer og politiske målsettinger om kjønns- og seksualitetslikestilling har ført til gjennomgripende endringer i hvordan nære relasjoner praktiseres, hvilke holdninger som knytter seg til dette og hvordan det blir fremstilt og problematisert i kultur og offentlighet. Disse endringene kan ses i sammenheng med overgangen fra det moderne til det senmoderne i Norge og andre vestlige land. Endringene i organisering av relasjoner blir gjerne omtalt som «individualisering» og har ført til praksiser som bryter med etablerte normer for samhandling, som for eksempel at forbindelsen mellom kjærlighet og seksualitet i større grad overskrides.

Prosjektet har analysert representasjoner av det nære og det intime med eksempler fra litteratur, kunst, fjernsyn og offentlig debatt. Analysene viser en sammenheng mellom kulturelle iscenesettelser og politiseringen av intimitet i Norge. Offentlighetens debatter, sosiale medier, fjernsyn, litteratur og kunst spiller en avgjørende rolle for meningsdanning og sosiale og politiske agendaer vedrørende intimitetens endrede vilkår og verdier. Denne utviklingen innebærer både en *politisering av kulturen* og på samme tid en *kulturalisering av politikken*.

Nyliberalisme vs. seksualliberalisme

Representasjonene av det intime som er undersøkt i dette prosjektet, inngår alle i den kulturelle og sosiale samtidstidsånden som gjerne går under betegnelsen *neo- eller nyliberalisme*. Dette begrepet betegner et globalt ideologisk paradigme som påvirker sosiale, kulturelle og politiske strukturer og benytter seg av markedets språk, vektlegger forbrukernes valgfrihet og individuell autonomi. Det innebærer også at markedstenkningen påvirker sosiale, intime og følelsesmessige relasjoner – og representasjoner. Et neoliberalistisk klima eller en verdikonservativ dreining i den offentlige debatten knyttet til intimitet, kjønn og seksualitet er med andre ord konteksten for prosjektet. Det blir tydelig eksemplifisert i antologien *Å være sammen: Intimitetens offentlige iscenesettelser*, der Jørgen Lorentzen analyserer massemorderen Anders Behring Breiviks såkalte manifest og argumenterer for at hovedinnholdet er knyttet til ekstrem konservativ antifeminisme, motstand mot likestilling og kvinnehat.

En seksuell revolusjon?

I dagens samfunn har ulike former for intimitet, sex og samliv blitt regulert inn i felles statlige ordninger. Dette kan indikere at metaforen *den seksuelle revolusjonen* fra 1970-tallets intimitetsopprør ikke er så treffende for langsiktige endringer

Grosserer Henrik Frick og hans sønn ved sjakkbordet, 1916. Foto: Gustav Borgen/Norsk Folkemuseum

i Norge. I stedet for overskridelse og omveltning, er det muligens heller snakk om at gamle reguleringsformer har blitt erstattet med nye, gjennom endringer i intime og seksuelle praksiser, tilkjempede reformer og statlige tilpasninger. I antologien *Norske seksualiteter* blir det slått fast at den «seksuelle revolusjonen på norsk» innebærer at en velferdsstat med stor styringsvilje så å si har assimilert nye krav fra seksuelle, sosiale og politiske bevegelser, så *sant* de ikke på en grunnleggende måte rokker ved de tradisjonelle institusjonene.

Om fedre og menn

Et av de områdene hvor det imidlertid har skjedd store endringer de siste tiårene er fedrenes økte deltagelse i familien. Denne har ført til en demokratisering av familielivet, det Jørgen Lorentzen i boken *Farskapets historie i Norge: 1850–2012* kaller et *intimitetsdemokrati*. Et viktig funn fra litterære kilder og dokumenter er hvor dype røtter vår tids moderne, nære fedre har i 1800-tallets form for farskap. Den typisk distanserte faren som mange forbinder med de fleste fedre fra fortiden, er en kortvarig figur som hadde sin «glanstid» i Norge i noen korte tiår fra mellomkrigstiden til 1970-tallet.

Ifølge Fredrik Langeland har populærkulturens skiftende iscenesettelser av maskulinitet fått særlig aktualitet i

forhold til den såkalte metroseksualiteten: Den viser til seksuelt overskridende, ofte avkledd og motefikserte unge urbane menn. Dette blir beskrevet som en *post-tradisjonell maskulinitet*, ettersom det er et ideal som tilsynelatende ikke er bundet av fortiden, men først og fremst er åpen overfor stilidealer i samtiden. Langeland viser hvilke (mot)reaksjoner som oppstår i kjølvannet av dens popularitet fra 2003 og fremover, bl.a. gjennom analyser av TV-programmer som *Homsepatruljen* (2004–2007) og *Manshow* (2006–2009), samt magasinet *Alfa*.

Nye former for seksualitet

På seksualitetens område vitner deler av samtidslitteraturen (f.eks. *Hjulskift* (2007) av Vigdis Hjort og *Tjuendedagen* (2009) av Geir Gulliksen) om et «seksualitetens likestillingsprosjekt». I antologien *Assigning Cultural Values* mener Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen å se konturen av en ny type seksualitetsforståelse, *amor aequabilis*, som er en senmoderne tilnærming til sex, hvor sexen er både liketil, likeverdig og åpen, samtidig som den blir båret av en gjensidig anerkjennelse av den andres radikale annerledeshet.

Anerkjennelsen av radikal forskjell som ligger til grunn for det seksuelle møte, går på tvers av identitetstenkingen som hele den moderne seksualitetsdiskursen hviler på. Den åpner både kjønns- og seksualitetskategorier for å romme mer enn tradisjonelle stereotyper omkring mannlighet og kvinnelighet og ulikheter knyttet til seksuelle identiteter. Seksualiteten spiller en avgjørende rolle både for intimitet, identitet og estetikk. I antologien *Å være sammen: Intimitetens offentlige iscenesettelser* viser Wencke Mühleisen hvordan det kritiske og kunstneriske potensialet i iscenesettelser av seksualitet i samtidskunsten har nådd et metningspunkt når markedet i vår neoliberalistiske tid benytter seg av eksponering av «frigjort» sex i alle medier.

Tilgang til aksept

I tråd med intimitetens politisering i mediene viser Unn C. Andersen hvordan alternative former for familie og slektskap blir reforhandlet. Den norske surrogatidebatten, debatten om felles ekteskapslov og nettdiskusjoner rundt oppløste og sammensatte stefamilier har fått stort mediefokus. Aktører som deltar i disse debattene må forstås som *motoffentlige stemmer*, det vil si aktører som utfordrer dominerende normer knyttet til seksualitet, kjønn, foreldre – og slektskap. Både statlig lovgivning og mediene legger sterke føringer for hva som er mulig å italesette uten å virke avvikende.

Som en konsekvens av dette både tilpasser og reforhandler motoffentlige stemmer dominerende forståelser av slektskap for å få tilgang til aksept. I surrogatidebatten blir for eksempel det kommersielle aspektet ved surrogatpraksisen underkommunisert, mens den allment aksepterte forståelsen av «barnet som en gave» kommer i forgrunnen. Et overraskende funn er at aktørene også posisjonerer seg som *offer* i sin kamp for rettigheter. Selv om en slik offerstrategi på kort sikt kan føre til politisk endring, har den på lengre sikt en tendens til å reproducere maktforholdet mellom minoritet og majoritet.

Being Together. Remaking Public Intimacies

Prosjektleder: Professor Wencke Mühleisen

Institusjon: Senter for tverrfaglig kjønnsforskning, Universitetet i Oslo

Prosjektmedarbeidere

Jørgen Lorentzen, Senter for tverrfaglig kjønnsforskning (STK); Postdoc-stipendiat Anne Lorentzen, STK, UiO; Ph.D.-stipendiat Unn C. Andersen, STK, UiO; Ph.D.-stipendiat Fredrik Langeland, NFK, UiS

Samarbeidspartnere

Lin Prøitz, STK, UiO; Agnes Bolsø, Senter for kjønnsforskning, NTNU; Sasha Rose Neil, Birkbeck Institute for Social Research; University of London; Lynne Segal, Birkbeck Institute for Social Research; University of London; Arnfinn Andersen, Nasjonalt kompetansesenter for vold og traumatisk stress

Utvalgte publikasjoner

Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.). *Å være sammen: Intimitetens offentlige iscenesettelser*.

Trondheim/Oslo: Akademika forlag (kommer i 2013).

Lorentzen, Jørgen. *Fra farskapets historie i Norge: 1850–2012*. Oslo: Universitetsforlaget, 2012.

Langeland, Fredrik. «Soldater med lyst til å drepe. Krigermaskulinitet i mannebladet Alfa.» *Norsk medietidsskrift* 4 (2012).

Mühleisen, Wencke og Christel Sverre (red.). *Sammen om det? Forskere og kunstnere undersøger intimitet*. Trondheim: Tapir forlag, 2012.

Andersen, Unn Conradi. «Kampen om den motoffentlige posisjonen.» *Sosiologi i dag* 40, nr. 4 (2010): 55–76.

Mühleisen, Wencke og Åse Røthing (red.). *Norske seksualiteter*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2009.

Nettside: www.stk.uio.no/forskning/prosjekter/intimitetsforskning/

Kunnskapsestetikkenes tvetydige kjønn

Hvilken betydning har kjønn i den tyske forståelsen av individets estetiske dannelse? Prosjektet gir en alternativ, historisk forklaring på utestegningen av kvinner fra universitetene og den institusjonelle motstanden mot kvinner i kunnskapsfeltet.

Foto: Shutterstock

Den tyske dannelsesdiskursen (*Bildungs*-estetikken) har blitt analysert i relasjon til fremveksten av det moderne universitetet med et sett av verdier som former individets selvforståelse (akademisk identitet) og danner utgangspunkt for bestemte kunnskapspraksiser og vitensformer. Hvilken sammenheng har dette med motviljen mot vitenskapelige tematiseringer av kjønn og barrierer mot kvinner i akademiske toppstillinger?

Hypotesen er at ideen om individets estetiske dannelse slik den utformes gjennom attenhundretallets tyske filosofer og utdanningsreformatorers tekster, involverer en prosess hvor det «feminine» internaliseres og blir del av et helhetlig maskulint dannelsessubjekt. Internaliseringen har sin historiske bakgrunn i reaksjoner mot opplysningsrasjonalismens statiske menneskesyn og den dominerende rollen estetikken fikk i dannelsesprosjektet på bekostning av rasjonaliteten og den kritiske filosofien. Prosjektet tar utgangspunkt i et bredt utvalg av litterære, filosofiske og reformpolitisk tekster.

Kvinnen blir overflødig

Prosjektet viser at det feminine internaliseres i utformingen av et dannelsesideal på måter som samtidig overflødiggjør kvinnen som selvstendig kunnskapssubjekt. Det antyder at dannelsesideene som utformes i forlengelsen av pågående antropologiske kjønnsdebatter, kan leses som reaktive responser på de borgerrettslige krav om integrasjon av

kvinner i bl.a. utdanning som preget perioden. Gjennom en estetisering av kvinner og menns naturgitte forskjellighet utvikles en erotisk basert kjønnskomplementaritet som er hierarkisk ordnet i separate kjønnskategorier.

Mannens følsomhet fremstilles som dypere og av en annen (åndelig) karakter enn kvinnens, hvis følelser fremstår som mer umiddelbare kroppslige responser. Ved å plassere kvinnen i en passiv natur blir det mulig å opprettholde idealiseringen av den aktive og rasjonelle mannen. I møte med kunsten kunne mannen oppleve en ideell forening av fornuft og følelser – og omforme sanseinntrykk til originale ideer.

Idealisering av mannens fornuft

Idealiseringen av mannens fornuft ses i sammenheng med den protestantiske skapelsesfortolkningen som Kant hadde gjort relevant for forståelsen av kjønnenes naturgitte forskjeller. Bare mannen var «original» og fra naturen utstyrt med evnen til å forme allmenngyldige bilder, mens kvinnen var en «kopi» (materialitet) og tilfreds med summariske, overfladiske og flyktige gjengivelser. Prosjektet antyder at estetiske dommer over original/kopi som vi gjenfinner i institusjonaliserte kvalitetsvurderinger av vitenskapelige arbeider henter noe av sitt normative grunnlag i attenhundretallets redefinering av kjønn i hierarkisk ordnede estetiske kategorier.

Tyske oversettelser av greske ideer

Dannelsesdiskursen strukturerer ikke bare et nytt subjekt, men definerer nye objektfelt og vitensdisipliner og danner grunnlaget for læringspraksiser som etter hvert former dannelsesuniversitetet. Prosjektet viser at Winckelmanns historisk tilnærming til antikkens kunst dannet grunnlag for fagutvikling og læringspraksiser som former dannelsesuniversitetet. Revitaliseringen av idealiserte kunnskapsforståelser og læringspraksiser som etter greskantikt mønster baserte seg på relasjoner mellom menn (preget av selvbekreftelse og identifisering) kan bidra til å forklare «homososialitet» og motstand mot kvinner i kunnskapsfeltet som taust gjør seg gjeldende i akademiske kompetansevurderinger og seleksjonsprosesser.

Prosjektet viser at tyske «oversettelser» av greskantikke ideer var selektive og basert på spesielle behov i den tyske statsdannelsen, og over tid ble institusjonalisert som «standarder» gjennom koblingen til demokratiske verdier. Relevansen må vurderes i lys av dannelsesuniversitetets status og spredning som universell «modell» for forskningsuniversiteter i det moderne vesten.

Polarisering av kvinner og menn

Prosjektets sentrale spørsmål er om attenhundretallets tilegnelse av greskantikke ideer om det skjønne til en moderne forskjellsverden kan forklare marginaliseringen av kvinner innenfor kunnskapsinstitusjoner og kvinners sekundære status i utviklingen av det borgerlige samfunnet. Materialet peker i retning av at skjønnhetsidealiserings som i antikken er intimt forbundet med en homoerotisk relasjon mellom en yngre (ynglingen) og en eldre mann (borgeren) oversettes til en moderne forskjellsverden.

Attenhundretallets redefinering av kjønnsforskjellen til en hierarkisk og erotisk basert kjønnskomplementaritet (aktiv vs. passiv) bidro til en polarisering av kvinner og menn i ulike livssfærer ut fra deres naturgitte kvaliteter. Internalisering av det feminine i det mannlige kunnskapssubjektet gjorde det mulig å rettferdiggjøre utestengingen av kvinner fra utdanningsinstitusjonen – og den offentlige sfære.

Supplerende forklaring

Den moderne kjønnpolariseringen og den diskursive idealisering av kvinnens iboende uskyld og moralske renhet som gjør seg enda sterkere gjeldende utover attenhundretallet, kan tyde på at kvinnen oppstår diskursivt som en imitasjon av gutten slik denne fungerte i den homoerotiske konstellasjonen. Det betyr at kvinnen som opphøyd, passivt objekt i den moderne borgerlige ekteskapskonstellasjonen *imiterer* ynglingens posisjon innenfor det homoerotiske paret.

Gjennom å fremheve *estetikkens* betydning i utforming av det moderne kunnskapssubjektet bidrar prosjektet med en alternativ forklaring på utestegningen av kvinner fra universiteter som kan supplere, men ikke erstatte andre perspektiver som også retter fokus mot institusjonelle forhold som oppleves som kjønnsdiskriminerende.

Kunnskapsestetikens tvetydige kjønn

Prosjektleder: Seniorforsker Gry Brandser

Institusjon: Uni Rokkansenteret, UNI Research AS

Samarbeidspartnere

Professor *Barbara Czarniawska*, Gothenburg Research Institute (GRI); Førsteamanuensis *Thorvald Sirnes*, Senter for Vitenskapsteori, Universitetet i Bergen.

Utvalgte publikasjoner

Brandser, Gry. *Noble Simplicity. The Aesthetic Formation of the Academic Subject*. Pågående bokprosjekt.

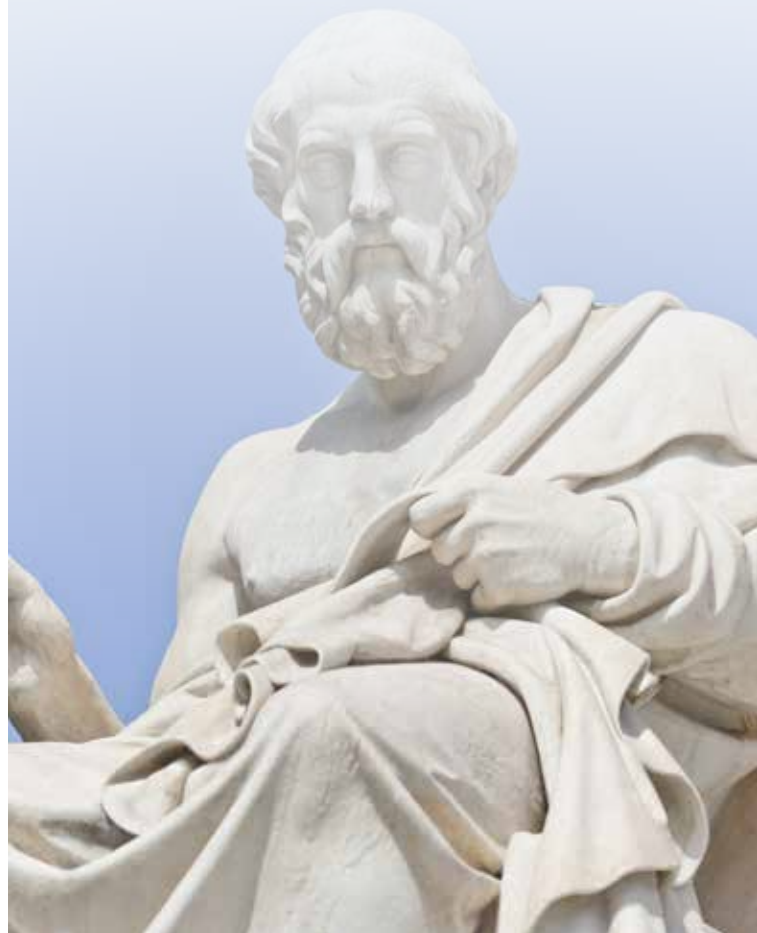
Brandser, Gry. »Edel enkelhet og stille storhet: Johan Joachim Winckelmann og dannelsessubjektets kjønn.« *Tidsskrift for Kjønnforskning*, kommer 2013.

Brandser, Gry. »The Bearded Ladies of Learning.« I *Assigning Cultural Values*, red. Kjerstin Aukrust. Frankfurt: Peter Lang, 2013.

Brandser, Gry. »H.« I *Humanioras Fremtid*. red. Simen Øyen, Ingrid Müftüoglu og Finn Birkeland. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2011.

Brandser, Gry. »The Harvard report and the Limits of Liberal Education.« I *Academic Identities – Academic Challenges*, red. Tor Halvorsen og Atle Nyhagen. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2011.

Nettside: [www.rokkan.uni.no/projects/?/\\$present&id=303](http://www.rokkan.uni.no/projects/?/$present&id=303)

Prosjekter med bevilgning fra programmet

Forskerprosjekter

Ibsen Between Cultures

Prosjektleder: Professor Frode Helland, Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo
www.hf.uio.no/is/english/research/projects/ibc/

Routes, Roads, and Landscapes: aesthetic practices en route, 1750–2015
Prosjektleder: Professor Mari Hvattum, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo
<http://routes.no/>

Exhibiting Europe. The construction of European integration and identity in the Musée de l'Europe
Prosjektleder: Førsteamanuensis Stefan Krankenhagen, Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU
www.ntnu.edu/ifs/research/exhibiting

Being Together – Remaking Public Intimacies
Prosjektleder: Forsker Wencke Mühleisen, Senter for kvinne- og kjønnsforskning, Universitetet i Oslo
www.stk.uio.no/English/intimacies.html

Patterns of Cultural Valuation. Priorities and aesthetics in exhibitions of identity in museums.
Prosjektleder: Professor Saphinaz Amal Naguib, Institutt for kulturstudier og orientalske språk, Universitetet i Oslo
www.hf.uio.no/ikos/forskning/prosjekter/kulturell_verdsetting/index.html

Dyr som ting og dyr som tegn-standardisering og synliggjøring av dyr
Prosjektleder: Professor Liv Emma Thorsen, Institutt for kulturstudier og orientalske språk, Universitetet i Oslo
www.hf.uio.no/ikos/forskning/prosjekter/dyrsomting/index.html

Kunstnarisk verdiskaping: Eit forskingsprosjekt om søppel og readymades, kunst og keramikk
Prosjektleder: Professor Jorunn Veiteberg, Kunsthøgskolen i Bergen
www.k-verdi.no/

Contemporary Soundspaces: Acoustemology and Musical Agency
Prosjektleder: Professor Hans Weisethaunet, Institutt for musikkvitenskap, Universitetet i Oslo
www.hf.uio.no/imv/english/research/projects/soundspaces/index.html

Inside out. New images and imaginations of the body
Prosjektleder: Professor Merete Lie, Det historisk-filosofiske fakultet, NTNU
<http://insideoutimaging.wordpress.com/>

Border Aesthetics
Prosjektleder: Førsteamanuensis Johan H. Schimanski, Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, Universitetet i Tromsø
<http://uit.no/hsl/borderaesthetics>

Ruin Memories: Materiality, Aesthetics and the Archaeology of the Recent Past
Prosjektleder: Professor Bjørnar J. Olsen, Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, Universitetet i Tromsø
<http://ruinmemories.org/>

Muslim devotional practices, aesthetics and cultural formation in migrancy
Prosjektleder: Forsker Nefissa Naguib, UNIFOB Global
www.cmi.no/research/project/?1464=muslim-devotional-practices

Forhandlinger og strid. Kjønn og verdsetting i kunst, estetikk og kulturell offentlighet
Prosjektleder: Førsteamanuensis Anne Birgitte Rønning, Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk, Universitetet i Oslo
www.hf.uio.no/ilos/forskning/prosjekter/forhandlinger-strid/index.html

Religion som estetiserende praksis
Prosjektleder: Professor Pål Steinar Repstad, Fakultet for humaniora og pedagogikk, Universitetet i Agder
www.uia.no/no/portaler/om_universitetet/humaniora_og_pedagogikk/nordisk_og_mediefag/forskning/resep

aluminium – design som estetisk praksis og kulturell verdsetting i aluminiumsindustrien
Prosjektleder: Førsteamanuensis Kjetil Fallan, Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassisk språk, Universitetet i Oslo
www.hf.uio.no/ifikk/forskning/prosjekter/alumination/index.html

Postdoktorstipend

Kunnskapsestetikkens tvetydige kjønn
Prosjektleder: Postdoktorstipendiat, Gry Cathrin Brandser, Uni Research AS Rökkansenteret
[http://rokkan.uni.no/projects/?/\\$present&id=303](http://rokkan.uni.no/projects/?/$present&id=303)

Time and Aesthetic Value in Early Modern Literary Culture
Prosjektleder: Postdoktorstipendiat Tina Skouen, Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk, Universitetet i Oslo
www.hf.uio.no/ilos/english/research/projects/haste/

Programmet har i tillegg bevilget midler til 16 formidlingstiltak i regi av KULVER-prosjektene.

KULVER-programmet Programstyret

Professor *Kjersti Bale*, Institutt for litteratur,
områdestudier og europeiske språk (leder)
Universitetet i Oslo

Medlemmer

Forskningsleder *Ellen Aslaksen*,
Norsk kulturråd, FoU-seksjonen
Rektor *Mikkel Bogh*, Kunstakademiets
Billedkunstskoler, København
Professor *Anne Eriksen*, Institutt for
kulturstudier og orientalske språk,
Universitetet i Oslo
Professor *Narve Fulsås*, Institutt for historie,
Universitetet i Tromsø
Professor *Cecilia Sjöholm*, Estetikprogrammet,
Södertörns högskola, Huddinge
Prosjektdirektør *Magne Velure*, Kultur- og
kirkedepartementet
Professor *Erik Hedling*, Språk- og
litteraturcentrum, Lunds universitet
Forskningschef *Hans Dam Christensen*,
IVA/Det Informationsvidenskabelige Akademi

Kontaktpersoner/programadministrasjon
Seniorrådgiver *Solbjørg Rauset*,
programkoordinator, Norges forskningsråd
Tlf. 22 03 73 98
sol@forskningsradet.no

Seniorrådgiver *Tor Lunde Larsen*,
Norges forskningsråd
Tlf. 22 03 73 44
tll@forskningsradet.no

Seniorkonsulent *Kjetil Paulsen* (rapportering,
økonomi) Norges forskningsråd
Tlf. 22 03 75 66
kp@forskningsradet.no

Publikasjonen kan bestilles på
www.forskningsradet.no/publikasjoner

Norges forskningsråd
Stensberggata 26
Postboks 2700 St. Hanshaugen
N0-0131 Oslo

Telefon: +47 22 03 70 00
Telefaks: +47 22 03 70 01
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

Utgiver:
© Norges forskningsråd
Kulturell verdsetting – KULVER
www.forskningsradet.no/kulver

Juni 2013
ISBN 978-82-12-03240-8 (trykk)
ISBN 978-82-12-03241-5 (pdf)

Opplag: 200
Trykk: 07 Gruppen AS
Design: Melkeveien Designkontor AS
Foto: Shutterstock og Fotolia